SPRAWOZDANIE

DYREKCYI

C. K. WYŻSZEGO GIMNAZYUM

W WADOWICACH

za rok szkolny

1882.

KRAKÓW.
NAKŁADEM FUNDUSZU SZKOLNEGO
CZCIONKAMI DRUKARNI WŁADYSŁAWA L. ANCZYCA I SP.
1882.

DUALIS U SOFOKLESA

WSTĘP.

Język grecki należący do wielkiéj grupy języków indogermańskich ma trzy liczby: pojedynczą (ἀριθμὸς ὁ ἑνικός), mnogą (ἀρ. ὁ πληθυντικὸς) i podwójną (ἀρ. ὁ δυϊκός). O liczbie podwójnéj dawniejsi gramatycy bardzo mylne mieli wyobrażenie. Pomijając wielu innych, wspomniemy tu o Buttmanie, [1]) który twierdzi, że dualis nie jest pierwotną ale dopiéro w późniejszych czasach z liczby mnogiéj utworzoną formą. Twierdzenie to Buttmann na tém opiera spostrzeżeniu, że starożytni bardzo często używali liczby podwójnéj zamiast mnogiéj. Zdanie to jednak zresztą bardzo genialnego męża jest mylne. Lingwistyka bowiem porównawcza, — owa córa filologii klasycznéj, umiejętność, która dopiéro na początku obecnego stulecia powstała, kiedy to uczeni poznali sanskryt, — dostarcza nam z porównania wszystkich języków arskich i semickich jako téż ze zbadania najsędziwszych form tych języków licznych dowodów, że dualis już dawno istniał, gdyż go posiada nietylko język grecki, ale i języki z nim spowinowacone. Najbardziéj liczba ta rozpowszechniona była w sanskrycie i w wszystkich językach europejskich, które z sanskrytu czyli raczéj z tego samego, co i sanskryt, wypłynęły źródła. Mają zatém tę liczbę języki: grecki i germano-slawoletycki we wszystkich swych narzeczach. Dualis znajduje się i w Zendzie, ale już nie

[1]) Lexilogus I. pag. 49 sq. Gram. I. §. 33, Anm. 1; §. 87. Anm. I.

tak często, jak w sanskrycie, gdyż tam bardzo rzadko mają tę formę czasowniki, częściéj zaś stósunkowo imiona.

O dualis możemy to zauważyć: 1) że (wyjąwszy języki malajskie) utrzymał się w językach najbardziéj rozpostartych, bo w tych, które należą do grupy języków indogermańskich i semickich; 2) że najczęściéj używany był w językach dziś już umarłych. [1]) Ztąd wnioskujemy, że liczba podwójna z biegiem czasu coraz bardziéj wychodziła z używania. I tak w języku łacińskim utrzymały się tylko dwa wyrazy do téj formy przynależne: *duo* i *ambo*. Z języków slawoletyckich najczęściéj znajdujemy dualis w litewszczyźnie a następnie w polszczyźnie, ale i tu, choć bardzo często znajdujemy tę liczbę w dawniejszych pomnikach literackich, z czasem staje się rzadszą i nareszcie w XVII. wieku prawie zupełnie wychodzi z używania. [2])

W języku greckim przychodzi dualis z pomiędzy wszystkich języków europejskich najczęściéj, ale i tu nie we wszystkich czasach i narzeczach był używany. I tak w narzeczu doryckiém nieliczne téj liczby napotykamy formy, do których należą lakoniczne formułki przysięgi: ναὶ τὼ σιώ b. Ar. Lys. 81. [3]) To samo można powiedzieć i o narzeczu nowo jońskiém, w którém jest napisana historya Herodota, u którego w dwu tylko miejscach znajdujemy dualis: δυοῖν παρευσέων; I. 11; ἐκ γὰε δυοῖν οὐκ ὁμοεθνέων ib. 91. ale i te miejsca są wątpliwe pod względem krytycznym i wielu uczonych

---

[1]) Języki żyjące w Europie, Azyi, Afryce i Ameryce, które posiadają dualis, wylicza W. Humboldt w bardzo pouczającéj ale niedokończonéj rozprawie: *Uiber den Dualis*, umieszczonéj w „Abhandl. der hist. philologischen Klasse der k. Akademie der Wissenschaften. Berlin 1830 pag. 161—187.

[2]) Dotąd używamy liczby podwójnéj ręce, ale już w znaczeniu l. m., któréj właściwa forma ręki jest nieużywana. Również używamy przypadku drugiego liczby podwójnéj ręku (wziąć z ręku, trzymać w ręku). Wyrażenia wreszcie, jak w twojém ręku, w jedném ręku itd., które znachodzimy u wzorowych późniejszych pisarzy, np. u Mickiewicza, polegają na niewiadomości, co to jest za forma. Forma rękoma pierwotnie rękama i dziś jeszcze jest w używaniu, którą bardzo często znachodzimy u dawniejszych naszych pisarzy: Obiema rękoma (Kochanowski). Dziś używane są formy liczby podwójnéj: oczy, uszy; oczu, uszu; oczyma, uszyma a z liczby mnogiej pozostały tylko formy: oczów, uszów; oczom, uszom; oczami, uszami; oczach, uszach. W odmienném zaś znaczeniu wyrazy te odmieniają się w liczbie mnogiéj: oka (w sieci), ucha (u dzbana); ok, uch itd. Liczba podwójna do dzień jest dni, która to forma jest dziś pospolicie używana obok mniéj używanéj formy w l. m. dnie; np. cztery dni, suche dni. — Cfr. Małecki. Gramatyka historyczno-porównawcza. Lwów. 1872. §. 100, 139 i 155.

[3]) Ahrens: Dial. II, pag. 222.

w obu miejscach czyta δυῶν nie δυοῖν [1]. Za to częściéj znachodzimy dualis w narzeczu starojońskiém i eolskiém, u Homera i Hesioda a najczęściéj w narzeczu atyckiém (ἡ τῶν δυϊκῶν κατάχρησις Ἀττική schol. L ad Il. A. c.), ale i tu użycie jego coraz bardziéj zmniejsza się a nareszcie za czasów Aleksandra W. zupełnie ginie ta forma, którą zastępuje liczba mnoga. W całym nowym testamencie i również w nowéj greczyźnie nie ma już ani śladu liczby podwójnéj [2]. W epoce aleksandryjskiéj już zatém prawie sztucznie utrzymuje się dualis, bo znajdujemy go tylko w pismach uczonych, którzy naśladowali wzory pochodzące z epoki klasycznéj. To powolne znikanie dualis zostaje w ścisłym związku z rozwojem tak greckiego, jak i każdego innego języka, który z czasem pozbywa się piewotnego zmysłowego pojmowania rzeczy a przechodzi do coraz bardziéj umysłowego, abstrakcyjnego [3]. W języku greckim możemy i tę okoliczność policzyć za przyczynę coraz rzadszego używania dualis, że pisarze z powodu starszych form téj liczby stósunkowo do liczby mnogiéj bardzo rzadko używanych nie chętnie téj formy używali zastępując ją przez liczbę mnogą. Że nareszcie poeci ze względu na metrum tę liczbę przez mnogą zastępowali, nie ulega żadnéj wątpliwości.

I. Część morfologiczna.

A. Deklinacya.

Końcówka α jak w ogóle u wszystkich pisarzy tak i Sofoklesa bardzo rzadko się znachodzi, czytamy ją bowiem tylko:

ἄτα OC. 532; Ant. 533; [4]
κόρα Ant. 769;
τροφά OC. 330 (konjektura Dindorfa);
εὐφρόνα fr. 713, 3 (Dindorf);
ἀρίστα OC. 1692.
διδύμα OC. 1692;
μόνα El. 950; A. 58;
λελειμμένα A. 58;
μαχουμένα A. 62;

---

1) Bredov: Dial. Herod. pag. 279.
2) Mullach: Gr. Vulgärsprache pag. 149.
3) Cfr. Humboldt: Die Sprache trägt Spuren an sich, dass bei ihrer Bildung vorzugsweise aus der sinnlichen Weltanschauung geschöpft worden etc.
4) Miejsca z Sofoklesa cytowane według wydania G. Dindorfa. Lipsk. 1867.

Zamiast téj końcówki użył poeta kilka razy ω i ε jako zakończenia wspólnego na rodzaj męski i żeński:

a) Adiectiva:

ἀθλίω OC. 330;

b) Participia:

ἐμφύντε OC. 1113;
ἰδόντε καὶ παθόντε OC. 1676;
μολόντε OC. 1601;
ἀφειδήσαντε El. 980;
πράσσοντε El. 1003;
λαβόντε El. 1006;

c) Tak samo i zaimki mają wspólną formę w dualis w 1. 4 i 5 przyp. Odnoszące się zaś na rodzaj żeński są następujące:

τώδε A. 561, 769; El. 977, 981, 982;
τούτω El. 981;
αὐτώ A. 770;
ὤ El. 978, 979;
ὥτινε OC. 1673.

Widoczna zatém, że końcówki ą Sofokles bardzo rzadko używał a przyczyną tego może być ta okoliczność, że formy na ᾱ są równobrzmiące z 1szym przypadkiem l. p.

Również formy na αιν nie są bardzo liczne u Sofoklesa. Znajdujemy je zaś w następujących miejscach:

a) Substantiva:

ἀδελφαῖν OC. 1290;
θεαῖν OC. 683;

b) Adiectiva:

οἰκτραῖν OT. 1462;
ἀθλίαιν OT. 1462;
μεγάλαιν OC. 683;
μόναιν OC. 859;
διδύμαιν El. 206;

c) Participia:

θανούσαιν El. 985;
ζώσαιν A. 3; El. 985;
οὔσαιν OC. 445;
παρεστώσαιν OC. 1111;

d) Zaimki:

ταῖνδε OC. 445, 1290; El. 1132;
ταύταιν OT. 1504; OC. 859, 1149;
αὑταῖν OC. 446;
ἐμαῖν OT. 1462, 822;
σαῖν Tr. 1066;
αἷν OT. 1463, 1466;

Jeżeli nareszcie zważymy, że forma na αιν u Arystofanesa, który najbardziéj musiał się w swych komedyach zbliżać do zwykłéj mowy, tylko się dziewięć razy znachodzi, to przychodzimy do tego wniosku, że ona właściwą jest dykcyi wzniosłéj, poetycznéj, jaką mamy w tragedyach Sofoklesa, który jéj téż stósunkowo do Arystofanesa daleko częściéj używał.

Końcówka ω najczęściéj się znajduje w greczyźnie z pomiędzy wszystkich końcówek liczby podwójnéj. I tak u Arystofanesa liczymy form na ω 149, u Platona 256. U Sofoklesa zaś prócz wymienionych na str. 6. jako wspólnych obu rodzajom przymiotoików i imiesłowów są następujące:

a) Substantiva i Adiectiva:

ἀδελφώ A. 55;
κασιγνήτω A. 21; El. 977;
ταλαιπώρω A. 56;
συννόμω Ph. 1436;

b) Pronomina:

τώδε Ph. 592;
ἐκείνω OC. 337;
τοιώδε OC. 1379;
ὥ An. 144; OT. 1504;
ὥπερ Ph. 591;

c) Nomen numerale:

ἄμφω A. 147, OC. 417 i A. 770 (na rodzaj żeński).

Również i końcówka οιν II. deklinacyi nie zbyt często znachodzi się u Sofoklesa, bo formy tego rodzaju są tylko następujące:

a) Substantiva i Adiectiva:

ἀδελφοῖν A. 13;
παρθένοιν OT. 1462; OC. 445;

ἐκγόνοιν OT. 1474;
φίλοιν OT. 1472;
σκήπτροιν OC. 848;
βροτοῖν Aj. 1028;
ἀθλίοιν OC. 372;
κακοῖν OC. 496; OT. 640;
στυγεροῖν Aj. 144;

b) Pronomina:

ἐμοῖν OT. 1474;
σοῖν OC. 365;
οἷν OT. 1373;
αὐτοῖν OC. 423, 430; OT. 684; El. 1376;
αὑτοῖν A. 145;
τούτοιν OC. 848;
κείνοιν OT. 785;
ἐπαλλήλοιν A. 57;
ἄλλοιν Ph. 543;

c) Nomina numeralia:

ἀμφοῖν OC. 1425, 483; Aj. 1264; OT. 684; Ph. 25; Tr. 522; El. 370; frag. inc. 746;
δυοῖν Ph. 543; OT. 581, 640, 1373, 1280; OC. 496, 818, 329; A. 13; Aj. 1028, 1304; El. 467, 1320; Tr. 941.

I na końcówkę ε mało mamy przykładów u Sofoklesa, która u Platona przychodzi 130 a u Arystofanesa 74 razy. U Sofoklesa czytamy formy na ε:

a) Substantiva:

παῖδε A. 561; OC. 493, 1640, 532;
ἄνδρε Ph. 539, 592; fr. Plato Epist. VIII. 334 C.; Euthyd. 273 C.;
γυναῖκε An. 61;
λέοντε Ph. 1436;

b) Participia prócz wymienionych na str. 6 pod b) a oznaczających rodzaj żeński są następujące:

φύντε A. 145;
στήσαντε A. 146;
πράσσοντε El. 1003;
ὄντε OT. 1505;
προσκύσαντε El. 1374; Ph. 533; (Cfr. Nauck Anh.);

ἀπαλλαχθέντε El. 1335;
βλέποντε A. 989; (Cfr. Nauck Anh.);
κἀξισώσαντε El. 738;
φανέντε OC. 1120;
αὐτοκτανοῦντε A. 56;
κατειργάσαντε A. 57;
κατεικασθέντε OC. 338;

Wyrazy χεῖρε i πόδε, parzyste członki ciała oznaczające, w Nom. Dual. wcale u Sofoklesa nie przychodzą. Również nie mamy u tegóż poety ani jednego Adiectivum na ε zakończonego. U Platona są tylko 3 miejsca: ἄφρονε Leg. I. 644 C; Tim. 69 D; συγγενέε Eryx. 396 D. Nareszcie to zauważyć można, że u Sofoklesa między znaczną liczbą imiesłowów na ε zakończonych wyżéj wyliczonych nie ma ani jednego rodzaju nijakiego, podczas kiedy u Platona jako filozofa jest ich wiele; jeden zaś tylko u Eschylosa i jeden u Eurypidesa.

Cośmy powiedzieli o końcówce οιν II. dekl., to samo może się odnosić do tegóż zakończenia i III. dekl. Formy na οιν są to albo zaimki albo téż inne wyrazy z δυοῖν i ἀμφοῖν połączone albo nareszcie takie, które już w skutek zwyczaju tę końcówkę zatrzymują. U Platona form na οιν zakończonych jest 160, u Arystofanesa 24, z których żadna nie jest połączona z δυοῖν a 3 tylko z ἀμφοῖν. Formy zakończone na οιν u Sofoklesa czytamy:

a) Substantiva:

χεροῖν A. 57, 264, 1109, 1345; OT. 821, 912, 1466; Tr. 488 566, 1066, 1214, 265; El. 326, 1129, 1132, 54, 431, 476, 712, 1350; Aj. 373, 618, 964, 1047, 1173, 729; OC. 483, 838, 1699; Ph. 655, 748, 1150; frag. Ach. Am. 162. 3 i 7; frag. Pand. 432.
χειροῖν El. 206, 1394;
ποδοῖν OT. 718, 1034; El. 567, 206; Aj. 247.
παίδοιν OC. 365 i 818;
ἀριστέοιν Aj. 1304;

b) Participia:

δακρυρροοῦντοιν OT. 1473;
κεκευθότοιν Aj. 911;
ἐπελθόντοιν El. 1297;
παρεστώτοιν El. 1367;

Z tego zestawienia widzimy, że najczęściéj ma końcówkę οιν rzeczownik χεῖρ; nigdzie zaś nie czytamy χεῖρε.

Pronomina personalia. Zaimka osobistego 1széj osoby dualis dosyć często użył poeta:

νώ A. 58; OT. 1504; El. 984, 75, 1297; OC. 29; Ph. 1079;
νῷν A. 558, 21, 3, 50; El. 1038, 882, 918; OC. 1670, 1683, 29, 1184; Aj. 945; Ph. 133, 779.

Zaimek ten bardzo często znachodzi się i u innych pisarzy a najczęściéj u Homera, bo w 78 miejscach (54 razy νώ a 24 νῷν a raczéj νῶιν); już rzadziéj u Arystofanesa, bo 57 razy (14 razy νώ a 43 νῷν), potém u Platona, który go użył tylko 18 razy (3 razy νώ a 15 razy νῷν). U Sofoklesa nie przychodzi ten zaimek ani razu w Trachinkach.

Wiele téż jest u Sofoklesa miejsc, gdzie czytamy zaimek osobisty drugiéj osoby dualis:

σφώ OT. 1486, 1488; OC. 344, 1407, 1444, 1544;
σφῷν OT. 1511, 581, 1495; OC. 1435, 1257, 497, 1111, 1411, 1544, 1740, 1375, 1392, 1425, 342; El. 1367; Ph. 627.

Zaimek ten przychodzi u Platona 28 razy (11 razy σφώ a 17 σφῷν). Tę samą liczbę mamy i u Arystofanesa (10 razy σφώ a 18 σφῷν).

Rodzajnik w dualis ma u Sofoklesa w nom. na wszystkie trzy rodzaje jednę tylko formę τώ [1]). Ten sam wypadek jest i u Platona. W dalszych przypadkach mamy już dwie formy: τοῖν i ταῖν.

τώ An. 21, 56; El. 1401; OC. 448. W następujących zaś miejscach τώ służy do oznaczenia rodzaju żeńskiego: OC. 1600; A. 561, 769; El. 977;

ταῖν OT. 1462;

τοῖν A. 144; El. 1367; OC. 365, 372; OT. 1472.

δύο. Liczebnik δύο (δΦώ δΦό), łacińskie duo, nasze dwa, ma jeszcze drugą formę δύω starszą, obok któréj już i u Homera znajdujemy δύο. W dyalekcie atyckim forma δύω bardzo rzadko była używaną a dowodem tego są pisarze, z których u Platona przychodzi ona kilka razy, w rękopisach do Xenofonta, Isokratesa i Lysiasa znajduje się również tylko kilka razy, ale powaga ich jest w tym względzie mała, gdyż bardzo często obok δύω jest waryant δύο. U Arystofanesa zaś i u tragików a zatém i u naszego poety δύω wcale nie przychodzi. To téż wszyscy wydawcy Sofoklesa zwłaszcza od czasu Davesiusa, który nawet zupełnie odmówił prawa obywatelstwa formie δύω w narzeczu atyckiém, piszą wszędzie δύο nigdzie zaś δύω. Wprawdzie

[1]) Cfr. Kühner: Griech. Gram. I. §. 172. Anm. 3.
[2]) Griech. Gram. §. 186. Anm. 2.

Kühner [2]) żąda, aby nie potępiać zupełnie formy δύω i nie zastępować jéj przez δύο a zwłaszcza na końcu wiersza, gdzieby ją zatém 5 razy użyć można było: El. 701; Ph. 539; Tr. 943; A. 13 i w 'Αποσπασμάτια 713.3, lecz zważywszy, że ona nie ma żadnéj powagi rękopiśmiennéj, gdzie bardzo często jest konfuzya między ο a ω, daléj że była, jak już wyżéj wykazano, bardzo rzadko używaną i że nareszcie nigdzie nawet i metrum samo jéj nie wymaga, przyjmujemy u Sofoklesa tylko jednę formę δύο, [1]) która się łączy z dualis rzadziéj z Pl. W fragmencie 533 czytamy wprawdzie formę δυεῖν: Βρῦτον δὲ τὸν χερσαῖον οὖ δυεῖν, lecz z pewnością wobec nowszych badań [2]) można twierdzić, że jéj Sofokles nie użył i uważamy ją za waryant do δυοῖν często w rękopisach przychodzący. Forma ta bowiem w prozie atyckiéj bardzo rzadko używana znachodzi się najprzód w inskrypcyach w tytule z roku 334 a. Chr. (C. I. A. II. 167 w. 78) a więc prawdopodobnie przed połową 4go wieku nie była używana.

U Sofoklesa czytamy zatém tylko δύο:

An. 55, 533, 989, 13; OC. 530, 532; OT. 1505; El. 1088, 701; Ph. 426, 539, 117; Tr. 539, 943;

δυοῖν Ph. 543; OT. 640, 1373, 1280, 581; OC. 496, 818, 329; Aj. 1028, 1304; El. 467, 1320; Tr. 941; A. 13.

U innych pisarzy, jak u Platona, przychodzi czasem forma διττοί, któréj Sofokles ani razu nie użył. Za to mamy u niego formę δισσοί Tr. 101, 172; Ph. 264; Aj. 57, 49, 947; A. 971; OC. 324; El. 645 i Oenom. frag. 419.

B. Konjugacya.

Nim przyjdziemy do wyliczenia czasowników w dualis użytych, musimy się najprzód zastanowić nad użyciem końcówek την zamiast τον i τον zamiast την, gdyż wiadomą jest rzeczą, że wielu pisarzy użyło także końcówki την w osobie 2éj i τον w 3éj osobie dualis czasów historycznych. Miejsca te wywołały różne zdania uczonych i mają już znaczną literaturę, którą zestawił Curtius (Verbum I. p. 78 sq.) I tak pierwszy Elmsley (ad Ar. Ach. 733, ad Eurp. Med. 1041) twierdzi, że pisarze atyccy wcale nieużywali w 2éj osobie dualis czasów historycznych w Ind. i Opt. form na τον, lecz

---

[1]) Cfr. Ellendt: Lex. Sophocl. p. 182.
Zauder: De voce Δύο. Regimonti. 1834.

[2]) Poppo ad Thuc. P. I. Vol. I. pag. 224;
Schneider ad Plat. Civ. 5 p. 92, t. 2;
Ellendt Lex. Soph. p. 182;
Kühner §. 187. Anm. 3.

jedynie kończyli czasowniki w 2éj i 3éj osobie na την i że ta 2ga osoba na τον jest tylko wymysłem uczonych aleksandryjskich (!) Stósownie zatém do swego twierdzenia a wbrew nauce gramatyków i powadze rękopiśmiennéj wyrzuca on wszędzie z drugiéj osoby końcówkę τον zastępując ją przez την. Miejsca zaś te są następujące:

Aesch. Agam. 1207 ἤλθετον;
Sophcl. OC. 1379 ἔφυτον;
„ „ 1696 ἔβητον;
„ „ 1746 ἐλάχετον;
Eurp. El. 1300 ἠρκέσατον;
„ Md. 1073 εὐδαιμονοῖτον;
„ Alc. 272 ὁρῷτον;
Aristoph. Vesp. 867 ξυνέβητον;
„ Av. 112 i Thesmoph. 1155 ἤλθετον;
„ Plut. 103 ἐμέλλετον;
Plato Enthyd. 273e εἴητον, ἐλέγετον, ἔφατον;
„ Leg. I. 646b ἔφατον.

Za Elmsleyem poszedł Dindorf, stósując się do jego prawidła ale tylko w czasach historycznych, Nauck (Mém. de l'Acad. de St. Pétersb. T. V. 1862), Cobet (Mnemos. VIII., 408) i Hermann. Nowsi dopiéro krytycy a przedewszystkiém Fritzsche (ad Ar. Thesm. 1158) potępili owe niedorzeczne samowolne twierdzenie angielskiego uczonego, który nawet u Homera osobę 2gą zawsze na τον zakończoną na την zmienia. Miejsca zaś te są następujące: Θ 448 κάμετον, Κ 545 λάβετον, Λ 776 ἕπετον, 782 ἠθέλετον. Uczeni ci, co wystąpili przeciw Elmsleyowi, mają za sobą powagę rękopiśmienną, gdyż formy te prawie wszystkie wiernie nam przekazała tradycya, a daléj i naukę gramatyków aleksandryjskich, którą przecież trudno uważać za wymysł i przypuszczać, żeby np. Arystofanes i Arystarch wprowadzali formy, które nigdy nie były w użyciu.

Zdanie ich popiéra także i lingwistyka porównawcza. Wiemy bowiem, że końcówkom greckim τον i την odpowiadają sanskryckie t a m i t ā m. Że zaś często pisarze używali την za τον, możemy sobie to tym sposobem wytłómaczyć, że tu forma częściéj używana zastąpiła formę mniéj używaną; czasy bowiem główne i ich zakończenia w liczbie podwójnéj były częściéj używane, niż czasy historyczne i w nich również osoba 3cia dualis częściéj niż 2ga. Dla tego téż nic nas nie upoważnia twierdzić, żeby την było końcówką 2éj i 3éj osoby czasów historycznych a τον czasów głównych, lecz przeciwnie przychodzimy do tego wniosku, że pierwotnie stósownie do znanéj swobody języka greckiego i narodu, który nim mówił, używano w dualis w 2éj i 3éj

osobie przeważnie τον bez względu na czasy, że dopiéro późniéj zaczęto odróżniać ściśléj w 3éj osobie zakończenia czasów głównych od historycznych i że podobną różnicę zachowywano w tychże czasach między 2gą a 3cią osobą dualis, kończąc jednę na τον, drugą zaś na την. [1]) Nie ulega téż wątpliwości, że i metrum u poetów na tę zmianę końcówek wpływać musiało.

Ale nie koniec na tém. Zmysł krytyczny Elmsleya posunął się jeszcze daléj, gdyż on wyklucza zupełnie końcówkę 1éj osoby dualis μεθον, która u wzorowych pisarzy greckich tylko 3 razy się znachodzi: Il. Ψ 485 περιδώμεθον' Soph. El. 950 λελείμμεθον i Ph. 1079 νὼ μὲν οὖν ὁρμώμεθον. Że 1sza osoba dualis tak rzadko przychodzi, przyczyna tego jest bardzo naturalna i każdemu łatwa do odgadnienia i dla tego téż nic nas nie upoważnia jąkąkolwiek objawiać względem téj osoby wątpliwość i uważać ją za wymysł gramatyków, za nieautentyczną. To téż potępili i to twierdzenie angielskiego filologa: Buttmann: A. Gr. I² 343; Hermann ad Soph. El. (937—950); Kühner: Griech. Gram. §. 213, 8; Curtius: Verb. I. p. 101. My zatém zatrzymujemy te formy 1éj osoby na μεθον zakończone wyżéj z Sophoklesa przytoczone a co się tyczy form na τον i την, to według naszego zdania powinna tu roztrzygać tradycya t. j. powinniśmy przyjmować te formy, które się znajdują w wszystkich rękopisach lub téż w najlepszym. Formy zatém w 2éj osobie dualis u Sofoklesa na τον [2]) zakończone są:

a) Czasy główne:

ἀξιῶτον OC. 1377;
'ξατιμάζετον OC. 1378;
ὑπερπονεῖτον OC. 345;
πονεῖτον OC. 1412;
'στόν OC. 1107;
κομίζετον OC. 1411;
μέλλετον OC. 219;
φυλάσσετον Ph. 1436;
πάρεστον OC. 1102;
πεφύκατον OC. 1369;
ἕξετον OC. 1435;
ἐφέξετον El. 1369;
διάξετον OC. 1619;

---

[1]) Cfr. Curtius: Verb. I. p. 82.
Kühner: Grich. Gramm. § 213, 8.

[2]) W polskim języku 1. osob. dualis kończyła się na *wa*, 2ga i 3cia na *ta*. Dotąd lud w krakowskiém mówi: chodźwa, jedźwa, jedziewa itd.

παύσετον El. 795;
κλύετον OC. 493;

b) Czasy historyczne:
ἔφυτον (ἐφύτην Dind.) OC. 1379;
ἔβητον (ἐβήτην Dind.) OC. 1695;
ἐλάχετον (ἐλαχέτην) OC. 1746;

Formę na την w 2éj osobie zakończoną czytamy tylko w OT. 1511 εἰχέτην, któréj poeta użył z powodu metrum:

σφῷν δ', ὦ τέκν', εἰ μέν εἰχέτην ἤδη φρένας.

Również i końcówkę σθον w jedném tylko znaleźliśmy miejscu OC. 1694 φλέγεσθον.

W 3éj osobie dualis czasów głównych formy

a) na τον zakończone czytamy:
ἔχετον A. 146;
ἀλύξετον A. 488;
χωρεῖτον, Ph. 541;
δηλοῦτον OC. 556;
ἐφέστατον El. 1401;

b) W czasach zaś historycznych na την:
μετειχέτην OT. 1465;
ἐξεσωσάτην El. 978;
προυστήτην El. 980;
ἠλαυνέτην El. 739; OT. 805;
ἠθελησάτην Aj. 1387;
ἀπωλλύτην OT. 1454;

Jednę tylko mamy formę w 3éj osobie na σθον zakończoną OC. 417 κἀξεπίστασθον i jednę na σθην OC. 448 εἰλέσθην.

Imperativus 2éj osoby na τον zakończony znachodzi się:
χαίρετον OC. 1437;
κἀναπαύσατον OC. 1113;
ἐπίσχετον Ph. 539;
πράσσετον OC. 500;
εἴσιτον Ph. 541.

II. Część syntaktyczna.

A) Imiona liczbowe.

W Nom. i Acc. liczebnik δύο łączy Sofokles z dualis przeciwnie a rzadko tylko z Pluralis rzeczownika lub imiesłowu. U Platona zaś przeciwnie częściéj znachodzi się δύο z pl. niż z dualis. U Arystofanesa znachodzi się δύο 11 razy z pl. a 26 razy z dual. połączone. Inaczéj rzecz ma się z δυοῖν, które zawsze ma przy sobie u Sofoklesa dual., nigdy zaś pl., podczas kiedy u innych pisarzy łączy się δυοῖν i z pl., jak np. u Platona: δυοῖν ὀνόμασιν Soph. 244C, δυοῖν οὖσι Phil. 53D; ἀρρήτων δυεῖν Reip. VIII. 546C; πόλεσι δυεῖν Leg. I. 638 E; δυοῖν γένεσιν IX. 864C; δυοῖν μοιρῶν Epin. 981 E.

U Sofoklesa δύο z dual. czytamy:

ἀδελφὼ δύο A. 55, ἥκομεν δύ' ἐξ ἑνὸς βλέποντε 989, τρέφων δύ' ἄτα 533; δύ' αὖ τώδ' ἐξέδειξας Ph. 426, ἄνδρε γὰρ δύο 539; ὀλώλαμεν δύ' ὄντε OT. 1505; δύ' ἐξ ἐμοῦ παῖδε [LA παῖδες] OC. 530, δύο δ' ἄτα 532; εὔφρόνα δύο (Dind.) frag. 712, 3.

W kilku tylko miejscach łączy się δύο z pl. i w takim razie jest nieodmienne:

δύο φέρει δωρήματα Ph. 117; καὶ νῦν δύ' οὖσαι μίμνομεν Tr. 539; δύο δ' ἀργίποδας κριοὺς ἀνελὼν Aj. 237; δύο Λίβυες El. 701.

Przykłady na δυοῖν znaleźliśmy następujące:

δυοῖν βροτοῖν Aj. 1028, ἐξ ἀριστέοιν δυοῖν 1304; δυοῖν ἀδελφοῖν A. 13; σὺν δυοῖν ἄλλοιν Ph. 543; ἰσοῦμαι σφῷν ἐγὼ δυοῖν τρίτος OT. 581; δυοῖν ἀποκρίνας κακοῖν 640, οἷν δυοῖν 1373; δυοῖν κακοῖν OC. 496, παίδοιν δυοῖν 818.

W innych miejscach (8) stoi δύο bez wszelkiego dodatku. Przy δύο u Sofoklesa jeszcze to zauważyć można, że ono nigdy ani w dual. ani w pl. nie ma przy sobie rodzajnika, jak np. u Platona τὼ δύο Soph. 235D, αἱ δύο, Reip. IX. 597C, τὰς δύο, Leg. III. 684B.

ἄμφω. Liczebnik ten równieżłączy się z dual. rzeczownika lub zaimka n Sofoklesa jak i u innych pisarzy atyckich. [1])

ἄμφω γὰρ αὐτὼ καὶ κατακτεῖναι νοεῖς A. 770; ἐξ ἀμφοῖν χεροῖν OC. 483, ὃς σφῷν θάνατον ἐξ ἀμφοῖν θροεῖ (ἀμφοῖν-ἀλλήλοιν) 1425; ἀμφοῖν ἀπ' αὐτοῖν OT. 684.

---

[1]) Krüger: Griech. Gram. §. 44. 2, 2.

W jedném tylko miejscu czytamy ὑμὶν ἀμφοῖν Aj. 1264, który to przykład służyć może na poparcie zdania, że już zbyt wcześnie w prozie atyckiéj niechętnie używano zaimków w dual. U Platona 21 razy łączy się ἄμφω z dual. a raz również jak u Sofoklesa z pl. zaimka: ἡμῖν ἀμφοῖν Prot. 354 A.

B. Participia.

Podczas kiedy u innych pisarzy participium (adiectivum) często nie zgadza się z swym rzeczownikiem lub zaimkiem, to u Sofoklesa przeważnie w tym względzie panuje prawidłowość: ἀδελφὼ δύο αὐτοκτανοῦντε A. 55; ὤ...φύντε ib. 145; ὤ στήσαντε ib. 146; νὼ λελειμμένα ib. 58; γυναῖκε... μαχουμένα ib. 62; δακρυρροούντοιν τοῖν μοι φίλοιν OT. 1473; παρθένοιν οὔσαιν OC. 445; σφῷν παρεστώσαιν ib. 1111; ὥτινε ἰδόντε καὶ παθόντε ib. 1676; τὼ...μολόντε ib. 1601; ἐκείνω...κατεικασθέντε ib. 337; ὤ...ἀφειδήσαντε El. 980; νὼ γάρ...δύ' ὄντε OT. 1505; μητρὸς...καί πατρὸς κεκευθότοιν A. 911; νῷν... ἐπελθόντοιν El. 1297; σφῷν...τοῖν παρεστώτοιν ib. 1367. λέοντε συννόμω Ph. 1436. W następujących zaś miejscach participium nie zgadza się w liczbie z swym rzeczownikiem lub zaimkiem a przyczyna tego nie uwzględniając już metrum może być dwojaka: 1) że to participium zbyt daleko stoi od odpowiedniego wyrazu, do którego się odnosi, 2) że jest wyraz, który już dostatecznie liczbę podwójną oznacza.

El. 1005—6. λύει γὰρ ἡ μ ᾶ ς οὐδὲν οὐδ' ἐπωφελεῖ
βάξιν καλὴν λ α β ό ν τ ε δυσκλεῶς θανεῖν.
An. 13—14. δ υ ο ῖ ν ἀ δ ε λ φ ο ῖ ν ἐστερήθημεν δύο
μιᾷ θ α ν ό ν τ ω ν ἡμέρᾳ διπλῇ χερί. [1])
Ph. 591—4. ...ἄ ν δ ρ ε τ ώ δ', ὥπερ κλύεις,
ὁ Τυδέως παῖς ἥ τ' Ὀδυσσέως βία,
δ ι ώ μ ο τ ο ι πλέουσι ἦ μὴν ἦ λόγῳ
π ε ί σ α ν τ ε ς ἄξειν, ἢ πρὸς ἰσχύος κράτος.
OC. 1618: οὗ τητώμεναι.

C. Zgoda orzeczenia z podmiotem.

Bardzo często znajdujemy u Sofoklesa i w ogóle u tragików zdania, w których podmiot stoi w liczbie podwójnéj a verbum finitum w liczbie

---

[1]) Hoc Sophocles fortasse consulto scribere maluit, cum praecedentia numeri dualis nomina δυοῖν ἀνδ. sufficere viderentur (Dindorf).

mnogiéj a to może dla tego, że mniéj używano w dualis czasowników niż imion i że rzeczownik (zaimek) w liczbie podwójnéj i to na początku zdania położony już sam wystarcza do oznaczenia pojęcia dualismu. [1]) Dzieje się téż i odwrotnie, bo są u Sofoklesa zdania, w których orzeczenie w liczbie podwójnéj położone odnosi się do podmiotu w liczbie mnogiéj stojącego.

1. Zupełna zgoda co do liczby między podmiotem a orzeczeniem zachodzi w następujących miejscach.

A. 144—7. πλὴν τοῖν στυγεροῖν, ὣ πατρὸς ἑνὸς
μητρός τε μιᾶς φύντε καθ' αὐτοῖν
δικρατεῖς λόγχας στήσαντ' ἔχετον
κοινοῦ θανάτου μέρος ἄμφω.

OC. 417. ἄμφω γ' ὁμοίως, κἀξεπίστασθον καλῶς

OC. 1692—6. ὦ διδύμα τέκνων ἀρίστα

. . . . .

μηδ' ἄγαν οὕτω φλέγεσθον· οὔτοι
κατάμεπτ' ἔβητον (Dind. ἐβήτην.).

OT. 1465. ... πάντων τῶνδ' ἀεὶ μετειχέτην.

„ 1511. σφῷν δ' ὦ τέκν', εἰ μὲν εἰχέτην ἤδη φρένας.

El. 738—9. κἀξισώσαντε ζυγὰ ἠλαυνέτην.

„ 977—980. ἴδεσθε τώδε τὼ κασιγνήτω, φίλοι,
ὣ τὸν πατρῷον οἶκον ἐξεσωσάτην,
ὣ τοῖσιν ἐχθροῖς εὖ βεβηκόσιν ποτὲ
ψυχῆς ἀφειδήσαντε προυστήτην φόνου.

„ 1369. . . . εἰ δ' ἐφέξετον.

„ 1401. . . . τὼ δ' ἐφέστατον πέλας.

Ph. 539—541. ἐπίσχετον, μάθωμεν· ἄνδρε γὰρ δύο,
ὁ μὲν νεὼς σῆς ναυβάτης, ὁ δ' ἀλλόθρους,
χωρεῖτον....

ib. 1079. . . . νὼ μὲν οὖν ὁρμώμεθον.

OC. 1377—9. ἵνα ἀξιῶτον τοὺς φυτεύσαντας σέβειν,
καὶ μὴ 'ξατιμάζητον, εἰ τυφλοῦ πατρὸς
τοιώδ' ἐφύτον (ἐφύτην Dind.).

---

[1]) Pięknie tłómaczy téż to połączenie dualis z pluralis Humboldt w wyżéj przytoczonéj rozprawie str. 27. „Wenn das Bild einmal mit dem Duale eingeführt ist, wird auch der Plural nicht anders gefühlt. Es ist vielmehr eine schöne Freiheit der griechischen Sprache, dass sie sich das Recht nicht entziehen lässt den Plural auch als gemeinschaftliche Mehrheitsform zu gebrauchen, wenn sie nur da, wo es der Nachdruck erfordert, den Vorzug der eigenen Bezeichnung der Zweiheit behält.

2. Zdania, w których podmiot stoi w dualis a orzeczenie w pluralis, są następujące:

A. 55—57. τρίτον δ' ἀδελφὼ δύο μίαν καθ' ἡμέραν
αὐτοκτανοῦντε τὼ ταλαιπώρω μόρον
κοινὸν κατειργάσαντ' ἐπαλλήλοιν χεροῖν.

OC. 1600—3. τὼ δ' εὐχλόου Δήμητρος ἐς προσόψιον
πάγον μολόντε τάσδ' ἐπιστολὰς πατρὶ
ταχεῖ πόρευσαν σὺν χρόνῳ, λουτροῖς τέ νιν
ἐσθῆτί τ' ἐξήσκησαν, ᾗ νομίζεται.

ib. 1544. ὥσπερ σφὼ... χωρεῖτε καῖ μή ψαύετ' ἀλλ' ἐᾶτε.

Ph. 591—4. ... 'πὶ τοῦτον ἄνδρε τώδ' ὥπερ κλύεις
ὁ Τυδέως παῖς ἥ τ' 'Οδυσσέως βία,
διώμοτοι πλέουσιν, ἦ μὴν λόγῳ
πείσαντες ἄξειν ἢ πρὸς ἰσχύος κράτος.

A. 58—60. νῦν δ' αὖ μόνα δὴ νὼ λελειμμένα σκόπει,
ὅσῳ κάκιστ' ὀλούμεθ', εἰ νόμου βίᾳ
ψῆφον τυράννων ἢ κράτη παρέξιμεν.

ib. 63. ἔπειτα δ' οὕνεκ' ἀρχόμεσθ' ἐκ κρεισσόνων.

El. 1003—4. ὅρα κακῶς πράσσοντε μὴ μείζω κακὰ κτησώμεθα.

OT. 1489—1492. ποίας γὰρ ἀστῶν ἥξετ' εἰς ὁμιλίας,
ποίας δ' ἑορτάς, ἔνθεν οὐ κεκλαυμέναι
πρὸς οἶκον ἵξεσθ' ἀντὶ τῆς θεωρίας;
ἀλλ' ἡνίκ' ἂν δὴ πρὸς γάμων ἥκητ' ἀκμάς.

Ph. 348—9. ... οὕτως ἐννέποντες οὐ πολὺν
χρόνον μ' ἐπεσχον μὴ μεναυστολεῖν ταχύ.

ib. 420. θάλλοντές εἰσιν (Odysseus i Diomedes).

ib. 342. ὅτῳ σ' ἐνύβρισαν (Odys. i Diomd.).

W ostatnich pięciu przykładach podmiot był domyślny w dualis a orzeczenie w pluralis. Podobną składnię bardzo często znachodzimy u Platona: Erast. 132B, Euthyd. 271C, Phaedr. 256C; u Eurp. Hec. 123 sq., Heracld. 854, Alc. 735, Med. 969. Phoen. 1404.

3. Po dwóch podmiotach w liczbie pojedynczéj stojących następuje orzeczenie w dualis albo w pluralis.

a) Dualis:

OT. 804—5. ...κἀξ ὁδοῦ μ' ὅ θ' ἡγεμὼν
αὐτός θ' ὁ πρέσβυς πρὸς βίαν ἠλαυνέτην.

A. 448—9. αὐτή τε χὴ ξύναιμος οὐκ ἀλύξετον
μόρου κακίστου.

OC. 555—6. σκεύητ' γάρ σε καὶ τὸ δύστηνον κάρα
δηλοῦτον ἡμὶν ὄνθ', ὃς εἶ.
El. 795. οὔκουν 'Ορέστης καὶ σὺ παύσετον τάδε.
Ph. 1436—7. ἀλλ' ὡς λέοντε συννόμω φυλάσσετον
οὗτός σε καὶ σύ τόνδ'.
Aj. 1386—8. ὡς ὁ στρατηγὸς οὐπιβρόντητος μολὼν,
αὐτός τε χὼ ξύναιμος ἠθελησάτην
λωβητὸν αὐτὸν ἐκβαλεῖν ταφῆς ἄτερ.

b) Pluralis:

Aj. 660. ἀλλ' αὐτὸ νὺξ Ἅιδης τε σωζόντων κάτω.
OT. 802—4. ἐν ταῦθά μοι κῆρύξ τε κἀπὶ πωλικῆς
ἀνὴρ ἀπήνης ἐμβεβὼς, οἷον σὺ φής,
ξυνητίαζον...
Ph. 343—5. ἦλθόν με νηὶ ποικιλοστόλῳ μέτα
δῖος τ' Ὀδυσσεὺς χὼ τροφεὺς τοὐμοῦ πατρὸς
λέγοντες, εἴτ' ἀληθὲς εἴτ' ἄρ' οὖν μάτην.
ib. 570—1. κεῖνός γ' ἐπ' ἄλλον ἄνδρ' ὁ Τυδέως τε παῖς
ἔστελλον...
ib. 416—418. ...ἀλλ' οὐχ ὁ Τυδέως γόνος,
οὐδ' οὑμπολητὸς Σισύφου Λαερτίῳ,
οὐ μὴ θάνωσι· τούσδε γὰρ μὴ ζῆν ἔδει.
ib. 793—5. ...ὦ διπλοῖ στρατηλάται,
'Αγάμεμνον, ὦ Μενέλαε, πῶς ἂν ἀντ' ἐμοῦ
τὸν ἴσον χρόνον τρέφοιτε τήνδε τὴν νόσον.

4. Zdania nareszcie, w których podmiot stoi w pluralis a orzeczenie w dualis [1]), są następujące:

OT. 1454. ἵν' ἐξ ἐκείνων, οἵ μ' ἀπωλλύτην, θάνω.
OC. 1369. ὑμεῖς δ' ἀπ' ἄλλου κἀκ ἐμοῦ πεφύκατον.
ib. 1618—9. . . . οὐ τητώμεναι
τὸ λοιπὸν ἤδη τὸν βίον διάξετον.
Ph. 541. . . . ὧν μαθόντες αὖθις εἴσιτον Cfr. Eurp. Alc. 272.

Podobna składnia rzadko się znachodzi u innych pisarzy, prócz Platona, u którego tego rodzaju liczne przychodzą przykłady, jak np. Pol. 308B:

---

[1]) O składni téj często i u Homera przychodzącéj trafna znajduje się uwaga w Schol. Paris. do Il. XX. 158 według wydania Im. Bekkera: Schol. in Hom. Iliad. Berolini 1825 p. 556: γράφεται καὶ ἀμυδὶς δὲ δύ' ἀνέρες, ἵν' ᾖ ὁμοῦ δὲ δύο ἄνδρες ἐξ ἐναντίας ἀλλήλων.

μόρια ἀρετῆς οὐ σμικρὰ ἀλλήλοις διαφέρεσθον. Leg. I. 647B: δύο... ἐστὸν τὰ τὴν νίκην ἀπεργαζόμενα. Euthyd. 303C: οἱ... ἐξειργάσθον. U Arystofanesa dwa tylko znachodzą się podobne miejsca: Plut. v. 429, 30. δεδράκατον ζετοῦντες i 608, 9 ὑμεῖς μεταπέμψεσθον. U Eurp. Iph. A. 887; Phoen. 584 sq. ib. 1299. U Sofoklesa zaś są w tym wypadku tego rodzaju zdania, w których podmiot w liczbie mnogiéj do 1éj deklinacyi przynależy, w któréj unika poeta dualis, jak w OC. 1618 τητώμεναι, albo téż jest imperativus, do którego dodane participium nie może być za część podmiotu uważąne, jak w Phil. 541. Odrębnie stoją tylko pozostałe dwa miejsca OT. 1454, gdzie οἵ łatwo mogło powstać z ὤ — i OC. 1369, chociaż i ten wypadek łatwo się da tą okolicznością już wyżéj przytoczoną wytłómaczyć, że Sofokles niechętnie używa zaimków osobistych w dualis.

Nareszcie i ta okoliczność tłómaczy nam użycie orzeczenia w dualis, choć jego podmiot stoi w liczbie mnogiéj, że w wyżéj wymienionych przykładach wszędzie zachodzi ścisły, przyjazny lub i nieprzyjazny stósunek między dwoma z sobą połączonymi przedmiotami [1]) za podmiot użytymi. I tak w OT. 1454 jest mowa o Lajosie i Jokaście, mężu i żonie; w OC. 1369 ὑμεῖς oznacza dwóch braci, Eteoklesa i Polineikesa; w Ph. 541 jest mowa o Filoktecie i Neoptolemie również sobie przyjaznych a nareszcie w OC. 1618 o Antygonie i Ismenie, siostrach, które po śmierci ojca ich Edypa wspólny los czeka, które odtąd jako sieroty w smutku życie prowadzić będą.

5. **Przejście z dualis do pluralis.**

Bardzo często znachodzi się u Sofoklesa przejście z liczby podwójnéj do mnogiéj i odwrotnie.

Najmniéj rażący jest pierwszy wypadek a to z powodu już wyżéj na str. 17 przytoczonego. Prócz miejsc wyżéj już wymienionych, gdzie do podmiotu w dualis stojącego odnosi się orzeczenie w liczbie mnogiéj położone i odwrotnie, zestawiamy tu jeszcze następujące przykłady:

A. 13—14. δυοῖν ἀδελφοῖν ἐστερήθημεν δύο,
μιᾷ θανόντων ἡμέρᾳ διπλῇ χερί.
ib. 533. τρέφων δύ᾽ ἄτα κἀναστάσεις θρόνων.
OC. 500—1. ἀλλ᾽ ἐν τάχει τι πράσσετον· μόνον δέ με
μὴ λείπετ᾽.

1) Kühner: Griech. Gram. 368. 2. b).

ib. 1435—8. σφῷν δ' εὖ διδοίη Ζεύς, τάδ' εἰ τελεῖτέ μοι
μέθεσθε δ' ἤδη, χαίρετον τ'· οὐ γάρ μ' ἔτι
βλέποντ' ἐσόψεσθ' αὖθις.
ib. 1617—19. τὸ γὰρ φιλεῖν οὐκ ἔστιν, ἐξ ὅτου πλέον
ἢ τοῦδε τἀνδρὸς ἔσχεθ', οὗ τητώμεναι
τὸ λοιπὸν ἤδη τὸν βίον διάξετον.
ib. 1112—5. ἐρείσατ', ὦ παῖ, πλευρὸν ἀμφιδέξιον
ἐμφύντε τῷ φύσαντι κἀναπαύσατον
τοῦ πρόσθ' ἐρήμου τοῦδε δυστήνου πλάνου.
ib. 1542—8. στείχωμεν ἤδη, μηδ' ἔτ' ἐντρεπώμεθα.
ὦ παῖδες, ὧδ' ἕπεσθ'. ἐγὼ γὰρ ἡγεμὼν
σφῷν αὖ πέφασμαι καινός, ὥσπερ σφὼ πατρί.
χωρεῖτε καὶ μὴ ψαύετ', ἀλλ' ἐᾶτέ με
αὐτὸν τὸν ἱρὸν τύμβον ἐξευρεῖν, ἵνα
μοῖρ' ἀνδρὶ τῷδε τῇδε κρυφθῆναι χθονί.
τῇδ' ὧδε, τῇδε βᾶτε.
ib. 1405—1413. ὦ τοῦδ' ὅμαιμοι παῖδες, ἀλλ' ὑμεῖς, ἐπεὶ
τὰ σκληρὰ πατρὸς κλύετε τοῦδ' ἀρωμένου,
μή τοί με πρὸς θεῶν σφώγ', ἐὰν αἱ τοῦδ' ἀραὶ
πατρὸς τελῶνται καί τις ὑμῖν ἐς δόμους
νόστος γένηται, μή μ' ἀτιμάσητέ γε,
ἀλλ' ἐν τάφοισι θέσθε κἀν κτερίσμασιν.
καὶ σφῷν ὁ νῦν ἔπαινος, ὃν κομίξετον
τοῦδ' ἀνδρὸς οἷς πονεῖτον.
El. 1369—1371. . . . εἰ δ' ἐφέξετον,
φροντίξεθ' ὡς τούτοις τε καὶ σοφωτέροις
ἄλλοισι τούτων πλείοσιν μαχούμενοι.
ib. 1105—6. λύει γὰρ ἡμῖν οὐδὲν οὐδ' ἐπωφελεῖ
βάξιν καλὴν λαβόντε δυσκλεῶς θανεῖν.
ib. 1335—7. καὶ νῦν ἀπαλλαχθέντε τῶν μακρῶν λόγων
καὶ τῆς ἀπλήστου τῆσδε σὺν χαρᾷ βοῆς
εἴσω παρέλθεθ'...
ib. 1003—4. ὅρα κακῶς πράσσοντε μὴ μείζω κακὰ
κτησώμεθ'...
OT. 1454. ἵν' ἐξ ἐκείνων, οἵ μ' ἀπωλύτην, θάνω.
Aj. 1264. εἴθ' ὑμὶν ἀμφοῖν νοῦς γένοιτο σωφρονεῖν
Ph. 541. ἄνδρε δύο χωρεῖτον, ὧν μαθόντες αὐτίκ' εἴσιτον.

Często też dualis znachodzimy obok singularis a to w tych miejscach, gdzie 2ga osoba jak np. Ismena obok Antygony, jest osobą niemą.

OC. 1102. ὦ τέκνον, ἦ πάρεστον;
ib. 1112—3. ἐρείσατε, ὦ παῖ, πλευρὸν ἀμφιδέξιον
ἐμφύντε τῷ φύσαντι, κἀναπαύσατον.

Z tych przykładów widzimy, jaka swoboda panuje w języku greckim w porównaniu z językiem łacińskim. Rzeczowniki (zaimki, przymiotniki, imiesłowy) nie zawsze stoją w téj liczbie, któréjby wymagała ścisłość gramatyczna, ale w téj, któréj wymaga myśl sama, która najlepiéj odpowiada istocie saméj rzeczy, myśli, którą autor chce przedstawić i na zewnątrz uwydatnić. Do tego rodzaju przykładów wyżéj wyliczonych możemy zaliczyć i te wypadki, w których do podmiotu oznaczającego pojęcie zbiorowe (collectiva) odnosi się orzeczenie w liczbie mnogiéj położone a nadto i tę składnię, na mocy któréj podmiot w liczbie mnogiéj rodzaju nijakiego ma przy sobie orzeczenie w liczbie pojedynczéj.

III. Znaczenie dualis.

Humboldt zbiwszy różne mylne zdania o znaczeniu dualis [1]) twierdzi, że liczba podwójna oznacza dwa pojęcia, które z sobą tak są złączone, jak gdyby jedno ciało — jednostkę — tworzyły. [2]) Tym sposobem można wpraw-

[1]) Eine doch vielleicht noch nicht ganz ungewöhnliche, allein durchaus irrige Ansicht ist es, wenn man den Dualis blos als einen zufällig für die Zahl zwei angeführten, beschränkten Pluralis ansieht, und dadurch die Frage rechtfertigt, warum nicht auch irgend eine andere beliebige Zahl ihre eigene Mehrheitsform besitze? str. 16.

[2]) Der so eben als irrig angeführten Vorstellung des Dualis, die sich auf den Begriff der blossen Zahl zwei, als einer der vielen in der Zahlreihe fortlaufenden beschränkt, steht diejenige entgegen, die sich auf den Begriff der Zweiheit gründet, und den Dualis wenigstens vorzugsweise der Gattung von Fällen zueignet, welche auf diesen Begriff zu kommen Veranlassung geben. Nach dieser Vorstellung ist der Dualis gleichsam ein Collectiv-Singularis der Zahl zwei, da der Pluralis nur gelegentlich, nicht aber seinem ursprünglichen Begriff nach, die Vielheit wieder zur Einheit zurückführt. Der Dualis tritt daher als Mehrheitsform und als Bezeichnung eines geschlossenen Ganzen zugleich die Plural- und Singular-Natur. str. 18.

dzie wyjaśnić dualis, ale nie we wszystkich miejscach i nie u wszystkich pisarzy, bo już z wyżéj przytoczonych przykładów z Sofoklesa okazuje się, że często jest mowa o d w ó c h przedmiotach czy to żywotnych lub nieżywotnych, a przecież tam stoi pluralis. Język nie dla tego posiada dualis, aby oznaczyć pojęcic liczby „d w a“, które to znaczenie rzeczywiście ma w późniejszych już czasach, kiedy język grecki stracił poczucie znaczenia właściwego swych form; również i nie dla tego wyłącznie, aby pojęcie dwoistości (Zweiheit) wyrazić, ale przedewszystkiém dla tego, aby uwydatnić pewien związek naturalny, ścisły stósunek przyjazny lub i nieprzyjazny między dwoma przedmiotami zachodzący. W pieśniach homerycznych, w owym najstarszym zabytku literackim, znachodzimy liczbę podwójną w jéj w prawdziwém i pierwotném znaczeniu. Tam to używa jéj Homer, jeźli chce oznaczyć dwa przedmioty już w naturze z sobą połączone i pojęcie „pary“ w sobie mieszczące, jak n. p. parzyste członki ciała ludzkiego: χεῖρε, πόδε, ὀφθαλμώ, ὤμω, lub téż takie dwa przedmioty, które stoją do siebie w ścisłym związku, w przyjaznym lab téż nieprzyjaznym stósunku. [1])

To samo znaczenie ma dualis i u Sofoklesa. Znajdujemy bowiem liczbę tę tam, gdzie jest mowa o parzystych członkach ciała ludzkiego, o dwóch braciach, obydwóch siostrach, o mężu i żonie, o dwóch przyjacielach lub nieprzyjacielach, o ojcu lub matce i córce, bracie i siostrze, o panu i słudze lub w ogóle o dwu osobach mających do spełnienia jedno i to samo zadanie, dążących do wspólnego celu, znajdujących się w tém samém położeniu. I w używaniu dualis pominąwszy wiele innych rzeczy jest zatém Sofokles uczniem Homera, która to okoliczność ani przez Lechnera [2]) ani przez Ditgesa [3]) ani Wiedemanna [4]) ani Wuelnera [5]) nie została uwzględnioną. W ich pracach, które miały na celu uzasadnić zdania autora biografii [6]) Sofoklesa:

---

[1]) Blackert w swéj rozprawie: Commentatio de vi usuque Dualis numeri apud Homerum. Hamburgi 1837 do następującego przychodzi twierdzenia: „C m de duobus vel hominibus, vel animalibus vel omnibus aliis rebus, quae inter se quadam ratione iunguntur, agitur, Duali usos esse Graecos inprimisque Homerum.

[2]) De Sophocle poeta Ὁμηρικωτάτῳ. Erlangen 1859. Jahresbericht der k. Studienanstalt.

[3]) Sophocles quo iure Homeri imitator dicatur. Köln am Rhein 1869. Jahresbericht über das k. Gymnasium an Marzellen.

[4]) Comm. de Sophocle imitatore Homeri in progr. Gorliciano 1837.

[5]) Comm. de Sophocle φιλομήρῳ edita a. 1828 in Zimmermanni diariis p. 1105 sq.

[6]) Pag. XXIII. ed. Schaeferi; apud Dindorfium in scholl. II. p. 6. Ritterum in Didymi Chalcent. opusc. p. 152.

„εἰπεῖν Ἴωνα μόνον Σοφοκλέα τυγχάνειν Ὁμήρου μαθητήν“ i Eustathiusa, który nazywa Sofoklesa φιλόμηρον a w inném miejscu ζηλωτὴν Ὁμήρου. [1])

Również kładzie Sofokles jak i Homer przy dwóch przedmiotach, zostających do siebie w stósunku wyżéj określonym także w dualis i czasowniki, które mieszczą w sobie pojęcie współdziałania, wzajemnego z sobą przestawania, obcowania, w ogóle pojęcie jakiegoś wzajemnego stósunku przyjaznego lub nieprzyjaznego. Tu przedewszystkiém te czasowniki stoją w dualis, które wymagają po sobie przypadku trzeciego. Prawdziwość powyższych twierdzeń wykaże się na którymkolwiek z przykładów, które poniżéj zestawimy a to w ten sposób, że najprzód wyliczymy imiona (Nomina) a potém czasowniki (Verba) w dualis przez Sofoklesa użyte.

A. Nomina.

1. Parzyste członki.

Do przyczyn, które wywołały w imionach liczbę podwójną, bez wątpienia należą przedewszystkiém parzyste członki ciała ludzkiego lub zwierzęcego. Za tém zdaniem przemawia prócz innych języków i nasz polski, w którym już dawno liczba podwójna wyszła z używania a mimo to jeszcze po dziś dzień mają dualis [2]) właśnie parzyste członki ciała ludzkiego, jak ręce, choć w znaczeniu liczbie mnogiéj za nieużywane „ręki“, daléj oczy, uszy; oczu, uszu; oczyma, uszyma obok liczby mnogiéj oczów, uszów; oczami, uszami. Tego rodzaju przykłady na dualis u Sofoklesa mamy:

α) χεροῖν: A. 57, 264, 1109, 1345. OT. 821, 912, 1466. Tr. 488, 265, 566, 1066, 1214. El. 326, 1129, 1132, 54, 431, 476, 712, 1350, Aj. 618, 964, 1047, 1173, 729. OC. 483, 838, 1699. Ph. 655, 748, 1150. frag. Achm. Am. 162, 3 i 7; frag. Pand. 432.

β) χειροῖν El. 206, 1394.

Widzimy zatém, że Sofokles użył w dualis tylko form χεροῖν i χειροῖν, nigdy zaś χεῖρε, któréj to formy jedynéj od χείρ w dualis używa Homer a inne przypadki przez liczbę mnogą zastępuje. Nadto u Homera i u Sofoklesa nigdzie nie ma przy χείρ ani przymiotnika ani czasownika. U Sofoklesa tylko zaimki łączą się z χεροῖν: OT. 821 ἐμαῖν χεροῖν; Tr. 1066 σαῖν χεροῖν; El. 1132 ταῖνδε χεροῖν; nadto czytamy OC. 483 ἀμφοῖν χεροῖν El. 206 διδύμαιν

---

[1]) Eustath. ad Hom. p. 514, 45; 1083, 17.

[2]) Confrt. str. 3.

χειροῖν i ἐπαλλήλοιν χεροῖν. Plato użył χεῖρε Conv. 213 D, 214 D, 219 B. a χεροῖν Erast. 132 D, Thaet. 155 E. U Arystofanesa dziesięć razy czytamy χεῖρε. Zresztą używa Sofokles w pluralis i singularis χείρ.

1) χεῖρες El. 1357;

2) χειρῶν OT. 1400, 1024; Ph. 1129. χερῶν El. 296, 866; Tr. 1102.

3) χείρεσσι(ν) An. 976 i 1297 χερσί(ν) OT. 348, 465, 1469; El. 458, 905, 1138, 1195, 1196, 1226; Aj. 1834, 542; OC. 1639; Ph. 1110, Tr. 534, 560, 573 i 1047.

4) χεῖρας El. 1120, 453; OC. 846, 975 i 1611. χέρας OT. 1154, 1481; El. 1348; Aj, 10, 366.

5) χεῖρες Ph. 1004. χέρες Tr. 1089 (bis).

Singularis:

2. p. χερός El. 455; Aj. 906; Tr. 517. χειρός Aj. 27, 439; Ph. 1119.

3. p. χερί El. 126, 1378; Aj. 35, 230, 373, 661; Ph. 1059 i 1125. χειρί El. 1091; Aj. 115, 130, 409 i 490.

4 p. χέρα Aj. 40 i 97. χεῖρα Aj. 43, 50, 541; Tr. 1067 i Ph. 148.

b) ποῦς. Jak u Homera mamy tylko formę ποδοῖιν, tak u Sofoklesa jedynie czytamy ποδοῖν bez wszelkiego połączenia: OT. 718, 1034; El. 247. U Arystof. πόδε znachodzi się 9 razy.

W innych miejscach użył poeta singularis lub pluralis.

ποδός Tr. 875; OC. 890.

ποδί OT. 479; El. 456; Aj. 1280.

πόδα OT. 468; Aj. 369 i OC. 192.

ποδῶν OT. 1032; El. 1359 i Aj. 814.

Te zatém tylko dwa wyrazy χείρ i ποῦς znachodzą się u Sofoklesa w dualis i to stósunkowo do liczby mnogiéj i pojedynczéj w bardzo ograniczonéj liczbie, na którą to okoliczność i metrum wpłynąć musiało. Zupełnie zaś nie przychodzą u niego w dualis inne wyrazy parzyste członki ciała oznaczające, jak ὀφθαλμώ i ὀφθαλμιδίω (u Arystf. 10 razy, u Platona ὀφθαλμώ tylko w Reip. II. 361 E i jest zarazem jedynym rzeczownikiem na ω zakończonym), ὄσσε, βλέφαρον, πῆχυς, ὦμος itd., których zwłaszcza Homer bardzo często używa.

2. Inne imiona w dualis użyte.

Oprócz parzystych członków znachodzą się jeszcze u Sofoklesa podobnie jak i u Homera inne imiona w dualis stojące, między któremi zachodzi pewien stósunek przyjazny lub nieprzyjazny, które albo dążą do jednego

celu lub się w tych samych sytuacyach znajdują lub są z sobą połączone węzłem pokrewieństwa lub przyjaźni. Tu należeć zatém będą bracia, siostry, małżonkowie, przyjaciele, towarzysze, ojciec i syn lub córka, matka i córka lub syn, pan i niewolnik i t. d.

a) Dwaj bracia.

1. Eteokles i Polineikes.

A. 55—57. . . ἀδελφὼ δύο μίαν καθ' ἡμέραν
αὐτοκτονοῦντε τὼ ταλαιπώρω μόρον
κοινὸν κατειργάσαντ' ἐπαλλήλοιν χεροῖν.
ib. 144—147. τοῖν στυγεροῖν, ὢ πατρὸς ἑνὸς
μητρός τε μιᾶς φύντε καθ' αὐτοῖν
δικρατεῖς λόγχας στήσαντ' ἔχετον
κοινοῦ θανάτου μέρος ἄμφω
ib. 13. δυοῖν ἀδελφοῖν ἐστερήθημεν δύο.
ib. 21—22 οὐ γὰρ τάφου νῷν τὼ κασιγνήτω Κρέων
τὸν μὲν προτίσας, τὸν δ' ἀτιμάσας ἔχει.
OC. 417. ἄμφω γ' ὁμοίως κἀξεπίστασθον καλῶς.
ib. 337—8. ὢ πάντα ἐκείνω τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ νόμοις
φύσιν κατεικασθέντε καὶ βίου τροφάς.
ib. 371—2. νῦν δ' ἐκ θεῶν του κἀξ ἀλιτρίας φρενὸς
εἰσῆλθε τοῖν τρὶς ἀθλίοιν ἔρις κακή.
ib. 422—3. . . . . ἐνδ' ἐμοὶ τέλος
αὐτοῖν γένοιτο τῆσδε τῆς μάχης πέρι.
ib. 430. αὐτοῖν ἐπέμφθην κἀξεκηρύχθην φυγάς.
ib. 448—9. τὼδ' ἀντὶ τοῦ φύσαντος εἱλέσθην θρόνους
καὶ σκῆπτρα κραίνειν καὶ τυραννεύειν χθονός.
ib. 532. παῖδε, δύο δ' ἄτα.
ib. 1391—2. . . . καλῶν δ' Ἄρη
τὸν σφῷν τὸ δεινὸν μῖσος ἐμβεβληκότα.
ib. 1425. . . . ὃς σφῷν θάνατον ἐξ ἀμφοῖν θροεῖ;
ib. 1375—9. τοιάσδ' ἀρὰς σφῷν πρόσθε τ' ἐξανῆκ' ἐγὼ
νῦν τ' ἀνακαλοῦμαι ξυμμάχους ἐλθεῖν ἐμοί,
ἵν' ἀξιῶτον τοὺς φυτεύσαντας σέβειν,
καὶ μὴ 'ξατιμάξητον, εἰ τυφλοῦ πατρὸς
τοτώδ' ἔφυτον (ἐφύτην Dind.)

To są miejsca, w których „nomen“ oznaczające dwóch braci stoi w dualis. Ale i pluralis czytamy tam gdzie jest mowa o Eteoklesie i Polineikesie:

An. 168—9, 170, 174, 103 i 900; OT. 1459; OC. 335, 336, 342, 343, 344, 366, 416, 417, 418, 421, 424, 427—9, 441—4, 451, 789—790, 792, 793, 1360, 1408, 1426, 1772.

2. Agamemnon i Menelaus.

Aj. 1386—7. ὡς ὁ στρατηγὸς...
αὐτός τε χὠ ξύναιμος ἠθελησάτην.

b) Dwie siostry.

1. Antygona i Ismena.

A. 58. νῦν δ' αὖ μόνα δὴ νὼ λελειμμένα σκόπει
ib. 61—62. ἀλλ' ἐννοεῖν χρὴ τοῦτο μὲν γυναῖχ', ὅτι
ἔφυμεν, ὡς πρὸς ἄνδρας, οὐ μαχουμένα.
ib. 558. καὶ μὴν ἴση νῷν ἐστιν ἡ ἁμαρτία.
ib. 561—2. τὼ παῖδέ φημι τώδε τὴν μὲν ἀρτίως
ἄνουν πεφάνθαι, τὴν δ' ἀφ' οὗ τὰ πρῶτ' ἔφυ.
ib. 769. τὼδ' οὖν κόρα τὼδ' οὐκ ἀπαλλάξει μόρου.
ib. 770. ἄμφω γὰρ αὐτὼ καὶ κατακτεῖναι νοεῖς;
ib. 50. ὡς νῷν ἀπεχθὴς δυσκλεής τ' ἀπώλετο.
ib. 3. . . . νῷν ἔτι ζώσαιν τελεῖ.
ib. 533. τρέφων δύ' ἄτα = Ant. i Ism.
OT. 1462—6. ταῖν δ' ἀθλίαιν οἰκτραῖν τε παρθένοιν ἐμαῖν
αἷν οὔποθ' ἡμὴ χωρὶς ἐστάθη βορᾶς
τράπεζ' ἄνευ τοῦδ' ἀνδρὸς, ἀλλ' ὅσων ἐγὼ
ψαύοιμι, πάντων τῶν δ'ἀεὶ μετειχέτην.
αἷν μοι μέλεσθαι.
OT. 1472—4. οὐ δὴ κλύω που πρὸς θεῶν τοῖν μοι φίλοιν
δακρυρροούντοιν. . . . . . .
ἔπεμψέ μοι τὰ φίλτατ' ἐκγόνοιν ἐμοῖν.
OT. 1486. καὶ σφὼ δακρύω.
OT. 1488. οἷον βιῶναι σφὼ πρὸς ἀνθρώπων χρεών.
OT. 1495. σφῷν θ' ὁμοῦ δηλήματα
OT. 1504. ταύταιν λέλεψαι.
OT. 1511. σφῷν δ' ὦ τέκνα, εἰ μὲν εἰχέτην ἤδη φρένας
OC. 344. σφὼ δ' . . . ὑπερπονεῖτον
OC. 445—6. ἐκ ταῖνδε δ' οὔσαιν παρθένοιν, ὅσον φύσις
δίδωσιν αὐταῖν
OC. 493. ὦ παῖδε κλύετον.
OC. 497. σφῷν δ' ἁτέρα μολοῦσα

OC 818. παίδοιν δυοῖν σοι τὴν μὲν ἀρτίως... ἔπεμψα
OC. 859. ἐφάψομαι γὰρ οὐ ταύταιν μόναιν.
OC. 1149. . . . ἅ γ' εἴσει καὐτὸς ἐκ ταύταιν ξυνών.
OC. 1110—14. . . . οὐδ' ἐτ' ἂν πανάθλιος
θανὼν ἂν εἴην σφῷν παρεστώσαιν ἐμοί.
ἐρείσατ', ὦ παῖ, πλευρὸν ἀμφιδέξιον
ἐμφύντε τῷ φύσαντι, κἀναπαύσατον
τοῦ πρόσθ' ἐρήμου τοῦδε δυστήνου πλάνου.
OC. 1290. καὶ ταῖνδ' ἀδελφαῖν.
OC. 1407. μή τοί με πρὸς θεῶν σφώ γ'.
OC. 1411. καὶ σφῷν ὁ νῦν ἔπαινος, ὃν κομίζετον.
OC. 1444. σφὼ δ' οὖν ἐγώ, κ. τ. λ.
OC. 1544. σφῷν αὖ πέφασμαι καινὸς, ὥσπερ σφὼ πατρί.
OC. 1640. ὦ παῖδε (Cfr. Nauck a. h. loc.)
OC. 1670. ἔστι νῷν κ. τ. λ.
OC. 1673—6. ὥτινε τὸν πολὺν
ἄλλοτε μὲν πόνον ἔμπεδον εἴχομεν,
ἐν πυμάτῳ δ' ἀλόγιστα παροίσομεν
ἰδόντε καὶ παθόντε.
OC. 1600—1. τὼ δ' εὐχλόου Δήμητρος ἐς προσόψιον
πάγον μολόντε κ. τ. λ
OC. 1683. νῷν δ' ὀλεθρία.
OC. 1692. ὦ διδύμα τέκνων ἀρίστα.
OC. 1740. τὰ σφῷν
OC. 1435. σφῷν δ' εὖ διδοίη Ζεύς.
OC. 848. οὐκ οὖν ποτ' ἐκ τούτοιν γε μὴ σκήπτροιν — Antygona i Ismena.

A. 577. ἀλλὰ νὶν κομίζετ'. Tu νίν nietylko na samą odnosi się Ismenę ale i na Antygonę, o czém się przekonujemy z następującego zdania: ἐκ γὰρ τοῦδε χρὴ γυναῖκας εἶναι τάσδε μηδ' ἀνειμένας. Tu zatém νίν zastępuje dualis a w następujących miejscach τάσδε oznacza Antygonę i Ismenę: OC. 1123; A 601 i OT. 289.

W OC. 342 σφῷν δ' ὦ τέκνα dualis oznacza dwie pary rodzeństwa, dwóch braci Eteoklesa i Polineikesa i dwie siostry, Antygonę i Ismenę; tu przeciwstawia poeta dwóch braci dwom siostrom. Podobny przykład mamy u Homera w Θ 185 sq.

Ξάνθε τε καὶ σύ, Πόδαργε καὶ Αἴθων Λάμπετε δῖε,

νῦν μοι τὴν κομιδὴν ἀποτίνετον — gdzie jest mowa o dwu parach koni; obie pary są płączone przez καί a pierwsza z nich przez τε καί druga zaś przez τε. [1])

Obok dualis bardzo często używa Sofokles i Pluralis, kiedy mówi o Antygonie i Ismenie:

OT. 1470, 1474, 1511, 1521, 1481, 1480, 1482, 1493, 1501, 1511, 1499, 1502, 1507, 1508, 1505—6, 1522. OC. 462, 530, 535—6, 600, 857, 894—5, 902, 910, 933, 942, 1009, 1021, 1041, 1055, 1077, 1097, 1101, 1104, 1107, 1108, 1109, 1120, 1121, 1146, 1140, 1141, 1171, 1275—7, 1326, 1365, 1366-7, 1379, 1405, 1457, 1461, 1472, 1486, 1529, 1446, 1542, 1544, 1547, 1598, 1606—9, 1611—14, 1615, 1631—6, 1639, 1643, 1646, 1667, 1668 9, 1686, 1689, 1721—2, 1742, 1751, 1755, 1757, 1760, 1771, 1774, 1777—8.

2. Elektra i Chrysotemida.

El. 1038. . . . τόθ' ἡγήσει σὺν ν φ ν.

El. 882. . . . ἀλλ' ἐκεῖνον ὡς παρόντα ν φ ν.

El. 918. ν φ ν ἦν τὰ πρόσθεν. . . . .

El. 950. . . καὶ μόνα λελείμμεθον.

El. 977—85. ἴδεσθε τ ώ δ ε τ ὼ κ α σ ι γ ν ή τ ω, φίλοι,
ὣ τὸν πατρῷον οἶκον ἐξεσωσάτην,
ὣ τοῖσιν ἐχθροῖς εὖβεβηκόσιν ποτὲ
ψυχῆς ἀ φ ε ι δ ή σ α ν τ ε προυστήτην φόνου.
τ ο ύ τ ω φιλεῖν χρή, τ ώ δ ε χρὴ πάντας σέβειν.
τ ώ δ' ἔν θ' ἑορταῖς ἔν τε πανδήμῳ πόλει
τιμᾶν ἅπαντας οὕνεκ' ἀνδρείας χρεών.
τοιαῦτά τοι νὼ πᾶς τις ἐξερεῖ βροτῶν
ζ ώ σ α ι ν θ α ν ο ύ σ α ι ν θ' ὥστε μὴ 'κλιπεῖν κλεός.

El. 1003-6. ὅρα κακῶς π ρ ά σ σ ο ν τ ε μὴ μείζω κακὰ
κτησώμεθ', εἴ τις τούσδ' ἀκούσεται λόγους.
λύει γὰρ ἡμῖν οὐδ' ἐπωφελεῖ
βάξιν καλὴν λ α β ό ν τ ε δυσκλεῶς θανεῖν.

Pluralis zaś o Elektrze i Chrysotemidzie czytamy: El. 457-8, 877, 949, 975, 1000, 1005, 1010, 1071.

c) B r a t i s i o s t r a.

Orestes i Elektra.

El. 1297. σφαιδρῷ προσώπῳ νῷν ἐ π ε λ θ ό ν τ ο ι ν δόμους [2])

---

[1]) Confr. Kühner §. 368. 2. b).

[2]) Cfr. Schneidewin — Nauck. a. h. l.

El. 795. οὔκουν Ὀρέστης καὶ σὺ παύσετον τάδε.
El. 1335—7 καὶ νῦν ἀπαλλαχθέντε τῶν μακρῶν λόγων
καὶ τῆς ἀπλήστου τῆσδε σὺν χαρᾷ βοῆς
εἴσω παρέλθεθ'.
Pluralis zaś użył Sofokles: El. 796, 1294—5, 1326—1338, 1369—1371.

d) Mąż i żona.

1. Lajos i Jokasta:
OT. 1373—4. οὐδ' αὖ τάλαιναν μητέρ', οἷν μοι δυοῖν
ἔργ' ἐστὶ κρείσσον' ἀγχόνης εἰργασμένα.
Pluralis: OT. 1015 i 1184.

2. Edyp i Jokosta:
OT. 581. οὐκ οὖν ἰσοῦμαι σφῷν ἐγὼ δυοῖν τρίτος.
OT. 1504—5. . . . νὼ γάρ, ὦ φυτεύσαμεν,
ὀλώλαμεν δύ' ὄντε κ. τ. λ.
A. 911. μητρὸς δ' ἐν Ἅιδου καὶ πατρὸς κεκευθότοιν

3. Polybos i Meropa.
OT. 785. κἀγὼ τὰ μὲν κείνοιν ἐτερπόμην...
Aj. 1304. ἄρ' ὧδ' ἄριστος ἐξ ἀριστέοιν δυοῖν
βλαστών.
Temi słowy zbija Teukros zarzut Agamemnona jemu zrobiony, jakoby z niskiego pochodził rodu.

e) Ojciec i córka.

Edyp i Antygona:
OC. 29. πέλας γὰρ ἄνδρα τόνδε νῷν ὁρῶ.
Pluralis: OC. 11—13, 25, 34, 81, 312, 35, 52, 226, 248, 325.

f) Matka i syn.

Tekmessa i Eurysakos.
Aj. 945. χωροῦμεν, οἷοι νῷν ἐφεστᾶσι
σκοποί.
L. m. Aj. 1168—9.

g) Dwaj przyjaciele lub nieprzyjaciele lub towarzysze.

1. Orestes i Pylades.
El. 75. νὼ δ' ἔξιμεν. . .
El. 1374. πατρῷα προσκύσανθ' ἕδη

El. 1376. ἵλεως αὐτοῖν κλύε,
El. 1401. τὼ δ' ἐφέστατον πέλας.
L. m. El 24, 28, 41, 51—3, 1373, 1376, 1398—9, 1400, 1422, 1429, 1433—4, 1422—1435 i 1424 (Cfr. Schneid. — Nauck).

2. Odyssej i Neoptolomos.
Ph. 25. ἐγὼ δὲ φράζω, κοινὰ δ' ἐξ ἀμφοῖν ἴῃ.
Ph. 133. Ἑρμῆς δ' ὁ πέμπων δόλιος ἡγήσαιτο νῷν.
L. m. Ph. 82 i 92.

3. Ajas i Hektor.
Aj. 1028. σκέψασθε. . .τὴν τύχην δυοῖν βροτοῖν. Cfr. Schn. Nauck Anh.

4. Teukros i Agamemnon.
Aj. 1264. εἴθ' ὑμὶν ἀμφοῖν νοῦς γένοιτο σωφρονεῖν

5. Hurkules i Achelous.
Tr. 522. πλήγματα καὶ στόνος ἀμφοῖν.
L. m. Tr. 514—5.

6. Filoklet i Neoptolemos.
Ph. 533. ἴωμεν, ὦ παῖ, προσκύσαντε τὴν ἔσω. (Cfr. Nauck Anhg.)
Ph. 627. σφῷν δ' ὅπως ἄριστα συμφέροι θεός.
Ph. 779. γένοιτο ταῦτα νῷν. (Cfr. Nauck).
Ph. 1436—7. ἀλλ' ὡς λέοντε συννόμω φυλάσσετον
οὗτός σε καὶ σὺ τόνδ'.
L. m. Ph. 126, 588, 738, 810, 1440—1, 1449.

7. Diomedes i Odyssej.
Ph. 592—3. . . .ἐπὶ τοῦτον ἄνδρε τώδ' ὥπερ κλύεις
ὁ Τυδέως παῖς ἥτ' Ὀδυσσέως βία
Ph. 1079. . . .νὼ μὲν οὖν ὁρμώμεθον.
L. m. 642 i 772.

8. Demeter i Persefone. (Kora).
OC. 683. μεγάλαιν θεαῖν. L. m. OC. 1050.

9. Orestes i Ateńczyk.
El. 738—9. . . .κἀξισώσαντε ζυγὰ
ἠλαυνέτην, τότ' ἄλλος, ἄλλοθ' ἅτερος.

10. Szpieg Odysseja i majtek.
Ph. 539—40. ἄνδρε γὰρ δύο . . . χωρεῖτον.

11. Antygona i Thezeus.
OC. 1184. καὶ νῷν ὕπεικε τὸν κασίγνητον μολεῖν.

h) Pan i sługa.

1. Tejrezyasz i sługa.
A. 989. δύ' ἐξ ἑνὸς βλέποντε.

2. Lajos i woźnica.
OT. 805. ὁ θ' ἡγεμὼν
αὐτός θ' ὁ πρέσβυς πρὸς βίαν ἠλαυνέτην

Nareszcie czytamy o głowie i sukni dualis w OC. 555—6.
σκεύη τε γάρ σε καὶ τὸ δύστηνον κάρα
δηλοῦτον κ. τ. λ.

Liczne też znachodzą się u Sofoklesa miejsca, gdzie stoi liczba mnoga, choć jest mowa i o dwu osobach w bliższym do siebie zostających związku. I tak czytamy Pluralis o Kreonie i jego synie Haimonie w An. 793; o Lajosie i Edypie An. 168; o Haimonie i Eurydyce A. 1312; o Kreonie i Edypie OT. 634—8; o Egiście i Klitemnestrze zawsze liczbę mnogą, o Ajasie i Tekmesie Aj. 269 i 275; o Antygonie i Tezeuszu OC. 1201, 1202, 1205; o Edypie i Tezeuszu OC. 1541; o Atrydach prócz Aj. 1387 zawsze liczbę mnogą; o Ajasie i Antylochu Ph. 429 i 431; o Akamasie i Demophonie Ph. 429 i 431; o dwóch sługach A. 931, o dwóch niewolnikach OT. 1114, (że ich dwóch było, wiemy z w. 1069); o Neoptolemie i jego słudze Ph 1264—6; o Hylosie i jego piastunce Tr. 929 i o Asklepidach Ph. 1333. (Cfr. Iliada II. 731. 'Ασκληπίου δύο παῖδε, ἰητῆρ' ἀγαθώ, Ποδαλείριος ἠδὲ Μαχάων.

B. Verba.

Obok dwóch wyżéj oznaczonym sposobem z sobą połączonych przedmiotów znachodzą się dosyć często u Sofoklesa w dualis czasowniki, oznaczające uczestnictwo, spólność, stosónek przyjazny lub nieprzyjazny. Tego rodzaju użycie czasowników mamy u Homera i to daleko w większych niż u Sofoklesa rozmiarach. Bez względu na liczbę podmiotu wyliczając czasowniki u Sofoklesa w dualis użyte zestawiamy najprzód te, co oznaczają: *a*) wspólne działanie, wspólną czynność, *b*) wspólny ruch, wspólną drogę, *c*) wspólne prowadzenie, towarzyszenie i *d*) i inne liczne czasowniki, w których tkwi jakiś wzajemny stosónek, a pomijamy te, co stoją w pierwszéj osobie dualis activi, gdyż ta jest równobrzmiąca z pierwszą osobą Pl.

a) Czasowniki oznaczające wspólną czynność — działanie wspólne są następujące:

πράσσετον o Antygonie i Ismenie — ἀλλ' ἐν τάχει τι πράσσετον OC. 500.

ἐξεσωσάτην o Elektrze i Chrysotemidzie — ὦ τὸν πατρῷον οἶκον ἐξεσωσάτην El. 978.
φυλάσσετον o Filoktecie i Neptolemie — ἀλλ' ὡς λέοντε συννόμω φυλάσσετον οὗτός σε καὶ σὺ τόνδ' Ph. 1436.
ἐφέστατον o Orestesie i Pyladesie — τώδ' ἐφέστατον πέλας El. 1400.
προὐστήτην — ψυχῆς ἀφειδήσαντε προὐστήτην φόνου El. 980.
ἀπωλλύτην o Lajosie i Jokaście — οἵ μ' ἀπωλλύτην OT. 1454.
πονεῖτον o Antygonie i Ismenie — οἷς πονεῖτον OC. 1412.
ὑπερπονεῖτον o Antygonie i Ismenie σφὼ — τἀμὰ δυστήνου κακὰ ὑπερπονεῖτον OC. 345.
παύσετον o Orestesie i Elektrze El. 795.
κἀναπαύσατον o Orestesie i Elektrze κἀναπαύσατον τοῦ πρόσθ' ἐρήμου τοῦδε δυστήνου πλάνου OC. 1114.
ἀτιμάζετον o Orestesie i Elektrze OC. 1378.
δηλοῦτον o sukni i głowie — ἡμῖν ὄνθ' ὃς εἶ OC. 556.
ἀξιῶτον o Antyg. i Ism. — ἵν' ἀξιῶτον τοὺς φυτεύσαντας σέβειν. OC. 1377.
κλύετον o Antygonie i Ismenie OC. 493.

b) Wspólny ruch oznaczające czasowniki są:
ἔβητον o Ant. i Ism. οὔ τοι κατάμεμπτ' ἔβητον OC. 1695.
εἴσιτον o Filoktecie i Neptolemie — ὧν μαθόντες αὖθις εἴσιτον. Ph. 541.
ἠλαυνέτην o Orestesie i Ateń. — κἀξισώσαντε ξυγὰ ἠλαυνέτην. El. 739.
o Lajosie i jego woźnicy — κἀξ ὁδοῦ μ' ὅ θ' ἡγεμὼν αὐτός θ' ὁ πρέσβυς ἠλαυνέτην OT. 805.
χωρεῖτον o szpiegu Odysseja i majtku — ὁ μὲν νεὼς σῆς ναυβάτης, ὁ δ' ἀλλόθρους χωρεῖτον. Ph. 541.
ἀλύξετον o Antygonie i Ismenie — αὐτή τε χἠ ξύναιμος οὐκ ἀλύξετον A. 488.
ὁρμώμεθον o Diomedesie i Odysseju — νὼ μὲν οὖν ὁρμώμεθον Ph. 1079.

c) Czasowniki oznaczające prowadzić wspólnie w dwóch tylko znachodzą się miejscach:
κομίζετον o Antygonie i Ismenie OC. 1411.
διάξετον o Antygonie i Ismenie — τὸ λοιπὸν ἤδη τὸν βίον διάξετον. OC. 1619.

d) Liczne nadto znachodzą się czasowniki u Sofoklesa, które trudno podporządkować pod jakieś wspólne pojęcie, a które w dualis użyte są w tym celu, aby zewnętrznie uwydatnić stósunek pewien między dwoma

przedmiotami zachodzący i rzecz objektywnie, dla zmysłów naszych przystępnie, plastycznie przedstawić. [1])

Tu wyliczamy następujące czasowniki bez względu na ich znaczenie:

ἕξετον o Antygonie i Ismenie — ἐπεὶ οὔ μοι ζῶντί γ' αὖθις ἕξετον. OC. 1436.
ἐφέξετον o Elektrze i Orestesie El. 1369.
εἰχέτην o Antygonie i Ismenie — εἰ μὲν εἰχέτην ἤδη φρένας. OT. 1511.
ἔχετον o Eteokl. i Pol. — An. 146.
ἐπίσχετον i Filoktecie i Neoptolemie Ph. 539.
μετειχέτην o Antyg. i Ism. — πάντων τῶν δ' ἀεὶ μετειχέτην OT. 1465.
ἐλάχετον o Ant. i Ism. — μέγ' ἄρα πέλαγος ἐλάχετόν τι. OC. 1746.
ἐστόν o Ant. i Ism. — ποῦ 'στον; OC. 1107.
πάρεστον o Ant. i Ism. — ὦ τέκνον, ἦ πάρεστον; OC. 1102.
ἔφυτον o Ant. i Ism. — εἰ τυφλοῦ πατρὸς
τοιώδ' ἔφυτον. OC. 1379.
πεφύκατον o Eteoklesie i Polineik — ὑμεῖς δ' ἀπ' ἄλλου
κοὐκ ἐμοῦ πεφύκατον OC. 1369.
χαίρετον o Antyg. i Ism. — μήθεσθε δ' ἤδη, χαίρετόν τ'. OC. 1437.
μέλλετον o Edypie i Antyg. — μακρὰ μέλλετον. OC. 219.
ἠθελησάτην o Agam. i jego bracie — αὐτός τε χὠ ξύναιμος ἠθελησάτην.
Aj. 1387.

Nareszcie i następujące media użyte są w dualis:

φλέγεσθον o Antyg. i Ism. — μηδὲν ἄγαν φλέγεσθον. OC. 1694.
εἱλέσθην o Eteokl. i Pol. — τὼδ'... εἱλέσθην θρόνους OC. 448
ἐξεπίστασθον o Eteok. i Pol. — ἄμφω — κἀξεπίσθασθον καλῶς OC. 417.
λελείμμεθον [2]) o Elek. i Chryst. — καὶ μόνα λελείμμεθον El. 950.

---

[1]) Cfr. Bopp. Vergleichende Gramm. p. 134. „Der Dual geht wie das Neutrum im Laufe der Zeit mit der Schwächung der Lebendigkeit sinnlicher Auffassung am ersten verloren oder wird in seinem Gebrauche immer mehr verkümmert und dann durch den abstracten, die unendliche Vielh it umfassenden Plural ersetzt.

[2]) Cf. Ellendt: Lexicon Soph. p. 411.

Zestawienie

z poszczególnych tragedyj miejsc, w których się przykłady na dualis znachodzą.

1. Substantiva.

Aj. 247, 373, 618, 729, 964, 1028, 1047, 1173 i 1304.
El. 54, 206, 326, 431, 476, 567, 712, 977, 1129, 1132, 1350 i 1394.
OT. 640, 718, 821, 912, 1034, 1462, 1466, 1472 i 1474.
OC. 330, 365, 445, 483, 493, 496, 532, (bis), 683, 818, 848, 1290, 1640 i 1699.
A. 13, 21, 55, 57, 61, 264, 533, 561, 769, 1109 i 1345.
Tr. 265, 488, 566, 1066 i 1214.
Ph. 539, 592, 655, 748, 1150 i 1436.
Frag. 162, 3 i 7; 432.

2. Adiectiva.

Aj. 144.
El. 206 i 950.
OT. 1462 (bis).
OC. 330, 372, 683, 859 i 1692 (bis).
A. 56 i 58.
Tr. . . .
Ph. 1436.
Frag. 713, 4.

3. Participia.

Aj. 911.
El. 738, 980, 985, 1003 (bis), 1006, 1297, 1335, 1367, 1374.

OT.	1505 i 1473.
OC.	338, 445, 1111, 1113, 1120, 1601, 1676.
A.	3, 56, 57, 58, 62, 145, 146, 989.
Tr.	. . .
Ph.	533.

4. Pronomina.

Aj.	945, 133, 779.
El.	75, 882, 977, 978, 979, 918, 981 (bis), 982, 984, 1038, 1132, 1297, 1367 i 1376.
OT.	581, 684, 785, 822, 1373, 1462, 1463, 1466, 1474, 1486, 1488, 1495, 1504 (bis) i 1511.
OC.	29, 337, 342, 344, 365, 423, 430, 445, 446, 497, 848, 859, 1111, 1149, 1184, 1257, 1290, 1375, 1379, 1392, 1407, 1411, 1425, 1435, 1444, 1543 (bis), 1670, 1673, 1683 i 1740.
A.	21, 50, 57, 58, 144, 145, 558, 561, 7690 i 770.
Tr.	1066.
Ph.	543, 591, 592, 627 i 1079.

5. Numeralia.

	δυοῖν:	ἄμφω i ἀμφοῖν:
Aj.	1028, 1304.	1264.
El.	467, 1320.	1370.
OT.	581, 640, 1280 i 1373.	684.
OC.	329, 496 i 818.	483 i 1425.
A.	13.	770.
Tr.	941.	522.
Ph.	543.	25.
Frag.	. . .	746.

6. Rodzajnik.

Aj.	. . .
El.	977, 1367 i 1401.
OT.	1462 i 1472.
OC.	372, 365, 448 i 1600.
A.	21, 56, 144, 561 i 769.
Tr.	. . .
Ph.	. . .

7. Verba.

Aj. 1387.
El. 739, 795, 950, 978, 980, 1369 i 1400.
OT. 805, 1454, 1465 i 1511.
OC. 219, 345, 417, 448, 493, 500, 556, 1102, 1107, 1114, 1369, 1377, 1378, 1379, 1411, 1412, 1436, 1437, 1619, 1694, 1695 i 1746.
A. 146 i 488.
Tr. . . .
Ph. 539, 541 (bis), 1079 i 1436.

Z tego zestawienia okazuje się, że Sofokles najczęściej używał w dualis rzeczowników, dalej zaimków i czasowników, i że najwięcej przykładów na dualis znachodzi się w tragedyi: Oedipus Coloneus a najmniéj w Trachinkach.

St. Bednarski.

Kronika i statystyka zakładu.

I.

Skład grona nauczycielskiego.

Dyrektor:

Krygowski Antoni, członek rady szkolnéj okręgowéj, tudzież towarzystwa dla wsparcia wdów i sierót po nauczycielach szkół gimnazyalnych i realnych w Pradze, i towarzystwa przyrodników polskich imienia Kopernika we Lwowie, uczył matematyki i fizyki w klasie VIII tygodniowo godzin 5.

Profesorowie.

Zegadłowicz Tytus, ks. obrządku gr. kat., honorowy obywatel miasta Wadowic, uczył języka niemieckiego w klasie VI, historyi powszechnéj w klasie VI, VII i VIII; propedentyki w klasie VII i VIII; godzin tygodniowo 18.

Bobrzyński Wincenty, uczył języka niemieckiego w klasie VI, VII i VIII; języka greckiego w klasie V; tygodniowo godzin 17.

Pietrzycki Piotr, ksiądz obrz. łać., katecheta, uczył we wszystkich klasach i w obu oddziałach I i II klasy religii; tygodniowo godz. 20.

Dziama Tomasz, zawiadowca biblioteki profesorskiéj, uczył łaciny w klasie III i VIII, i greczyzny w klasie VIII; tygodniowo godz. 16.

Pawlica Jan, uczył łaciny w klasie II A. i VII, i języka greckiego w klasie VII, tygodniowo godzin 17.

Myjkowski Walenty, zawiadowca gabinetu fizycznego, uczył matematyki w klasie I A. i B., III, V, VI i VII; fizyki w klasie VII; tygodniowo godzin 22.

Nauczyciele.

Kossowicz Ludwik, uczył łaciny w klasie I A.; języka polskiego w klasie I A. i B., i w III; tygodniowo godzin 17.

Gąsiorowski Albert uczył języka polskiego w klasie II A., VI, VII i VIII; historyi powszechnej i geografii w klasie I B i III; tygodniowo godzin 17.

Frąckiewicz Michał, członek rady miejskiej i rady szkolnéj okręgowéj, uczył języka polskiego w klasie V; niemieckiego w klasie I B., III i V; tygodniowo godzin 16.

Bednarski Stanisław, uczył łaciny w klasie VI i greczyzny w klasie III i VI; tygodniowo godzin 16.

Guńkiewicz Leon, uczył matematyki w klasie II A. i w IV; fizyki w klasie III i IV; historyi naturalnéj w klasie I A. i B., V i VI; tygodniowo godzin 23.

Zastępcy nauczycieli:

Stocki Józef, uczył rysunków w klasie I A. i B., II A. i B., III i IV, tygodniowo godzin 22.

Kurowski Józef, uczył języka polskiego w klasie IV; geografii w I A., historyi i geografii w II A. i B., i IV; tygodniowo godzin 18.

Troyniar Wojciech, uczył łaciny w klasie IV i V; greczyzny w klasie IV; matematyki w klasie II B.; tygodniowo godzin 19.

Gruenberg Kazimierz, zawiadowca biblioteki dla uczniów, uczył języka niemieckiego w klasie I A. i II A. i B; historyi i geografii w klasie V; tygodniowo godzin 20.

Szczudło Józef, uczył łaciny w klasie I B. i II B; języka polskiego w II B.; tygodniowo godzin 19.

Nauczyciele przedmiotów nadobowiązkowych.

Zegadłowicz Tytus, uczył historyi kraju rodzinnego w klasie VI i VII; tygodniowo godzin 2; śpiewu tygodniowo godzin 4.

Kurowski Józef, uczył historyi kraju rodzinnego w klasie IV; tygodniowo godz. 1.

Gąsiorowski Albert, uczył historyi kraju rodzinnego w klasie III; tygodniowo godz. 1.

Bobrzyński Wincenty, uczył języka francuskiego, tygodniowo godzin 6.

Pawlica Jan, uczył gimnastyki, tygodniowo godzin 6.

Stocki Józef, uczył rysunków, tygodniowo godzin 4.

Troyniar Wojciech, uczył kaligrafii, tygodniowo godzin 2.

II.

Plan nauki.

I. Klasa.

Gospodarze: w oddziele *a)* Ludwik Kossowicz; w odziale *b)* Józef Szczudło.

Religia: 2 godziny tygodniowo. Nauka wiary i obyczajów podług książki Zielińskiego.

Język łaciński: 8 godzin tygodniowo. Odmiana prawidłowa: imion, czasowników i najpotrzebniejsze reguły składni, podług gramatyki Dra Samolewicza. Ćwiczenia w tłumaczeniu z polskiego na łacinę i odwrotnie, podług książki Samolewicza. Od listopada co tydzień zadanie szkolne, co dwa tygodnie domowe.

Język polski: 3 godziny tygodniowo. Z gramatyki najważniejsze zasady głosowni z połączeniem z pisownią — nauka o zdaniu pojedynczem i określnikach tegoż — interpunkcya — odmiana imion, według gramatyki Małeckiego. Czytanie statataryczne i kursoryczne większéj części ustępów, zawartych w I tomie Wypisów dla klas niższych gimnazyalnych w połączeniu z opowiadaniem i uczeniem się na pamięć ustępów poetycznych, a przedewszystkiem prozaicznych. Co miesiąc 2 zadania domowe, 1 szkolne i 1 ćwiczenie ortograficzne.

Język niemiecki: 6 godzin tygodniowo. Odmiana prawidłowa imion i czasowników w połączeniu z najpotrzebniejszemi regułami składni szyku. Czytanie i tłumaczenie z języka niemieckiego na polski i odwrotnie,

wygłaszanie z pamięci celniejszych ustępów podług wypisów niemieckich Rebena. Co 10 dni zadanie szkolne, co miesiąc domowe i 1 dyktat miesięcznie.

Geografia: 3 godziny tygodniowo. Ogólne pojęcia i wiadomości wstępne z kosmografii i geografii matematycznéj, geografia polityczna i fizyczna wszystkich części ziemi; najważniejsze wiadomości z geografii politycznéj, dokładniejszy przegląd polityczny Europy, podług książki Schuberta w tłumaczeniu polskiem Lenartowicza.

Matematyka: 3 godziny tygodniowo. W I półroczu tylko arytmetyka, w II-giém półroczu 1 godzina arytmetyki a 2 godziny geometryi. Z arytmetyki: cztery działania liczbami całemi, mianowanemi i niemianowanemi; sposoby skracań rachunkowych — podzielność liczb, ułamki zwykłe i dziesiętne według książki Bączalskiego. — Z geometryi: nauka o liniach, kątach, trójkątach, podług książki Mocnika w tłumaczeniu polskiem Sternala. Częste ćwiczenia domowe, co miesiąc jedno szkolne.

Historya naturalna: 2 godziny tygodniowo. Zwierzęta ssące, owady wielonogie, pajęczaki, robaki, mięczaki, szkarłupnie, jamochłonne, pierwotniaki, podług książki Nowickiego.

Rysunki: 4 godziny tygodniowo. Rysowanie z wolnej ręki płaskich figur geometrycznych, według wzorów, które sam nauczyciel na tablicy rysuje i takowe wyjaśnia, a mianowicie: rysowanie prostych i krzywych linij, kątów, trójkątów i t. d. Ornament geometryczny, pierwsze początki ornamentu płaskiego.

II Klasa.

Gospodarze: w oddz. *a)* Leon Gunkiewicz, w oddz. *b)* Kazimirz Gruenberg.

Religia: 2 godziny tygodniowo. Historya starego testamentu podług książki Tyca.

Język łaciński: 8 godzin tygodniowo. Powtórzenie odmian prawidłowych. Nauka odmian nieprawidłowych, verba anomala i defectiva, przyimki, spójniki, przysłówki, gerundium i gerundivum, accusativus i nominativus cum infinitivo, participia i ablativus absolutus, conjunctivus po ut, ne, quin, quod i quominus podług gramatyki Dra Samolewicza. Ćwiczenia podług książki Samolewicza. Co tydzień zadanie szkolne, co 14 dni zadanie domowe.

Język polski: 3 godziny tygodniowo. Głosownia w połączeniu z pisownią, odmiana czasowników, stopniowanie przymiotników, nauka

o zdaniu złożoném i składnia zgody podług gramatyki Małeckiego. Czytanie II tomu «Wypisów dla niższych klas gimnazyalnych» uczenie się na pamięć, deklamacya ustępów poetycznych i prozaicznych. Co 14 dni zadanie domowe, co miesiąc zadanie szkolne i ćwiczenie ortograficzne.

Język niemiecki: 5 godzin tygodniowo. Powtórzenie nauki o formach prawidłowych. Odmiana mocna czasowników i uzupełnienie nauki o czasowniku. Ćwiczenia w szyku wyrazów. Nieodmienne części mowy. Czytanie i rozbieranie łatwiejszych powiastek. Gramatyka i ćwiczenia Rebena. Miesięcznie 1 domowe, 2 szkolne zadania i 1 ćwiczenie ortograficzne.

Historya i geografia: 4 godzin tygodniowo. *a)* Historya starożytna w połączeniu z geografią starożytną, biograficznie wykładana podług Weltera w tłumaczeniu polskiem Sawczyńskiego t. I. — *b)* Geografia fizyczna i polityczna Azyi i Afryki, południowej i zachodniej Europy podług geografii Kluna w tłumaczeniu polskiem Germana i Starkla.

Matematyka: 3 godziny tygodniowo. Arytmetyka; stosunki, proporcye, reguła trzech, praktyka włoska, miary, wagi i monety krajowe i zagraniczne. — Geometrya: główne własności trójkątów, czworoboki, wieloboki; oznaczenie powierzchni, zamiana i podział figur prostokreślnych. Książki do arytmetyki: Mocnik w tłumaczeniu Bączalskiego, do geometryi: Mocnik w tłumaczeniu Sternala. Częste ćwiczenia domowe, co miesiąc zadanie szkolne.

Nauki przyrodnicze: 2 godziny tygodniowo. W I półroczu ptaki, płazy, ryby; w II półroczu botanika, dodług książki Hückla.

Rysunki: 4 godziny tygodniowo, jak w klasie I z rozwinięciem ornamentu stylowego w konturach.

III Klasa.

Gospodarz: Michał Frąckiewicz.

Religia: 2 godzin tygodniowo. Historya nowego zakonu według książki Tyca.

Język łaciński: 6 godzin tygogniowo. Z gramatyki: nauka składni o przypadkach według gramatyki Samolewicza. Lektura: Cornelius Nepos, Miltiades, Themistocles, Aristides, Hannibal, Lysander, Pelopidas, Phocion, M. P. Cato, Pausanias, Cimon, Thrasybulus, Conon, Iphicrates, Epaminondas, Hamilcar. Ćwiczenia do tłumaczenia z polskiego na łacińskie Sobieskiego. W I półroczu co 10 dni zadanie szkolne, co 14 dni zadanie do

mowe; w II półroczu co 10 dni zadanie szkolne, albo domowe, czasem eqtemporalia.

Język grecki: 5 godzin tygodniowo. Odmiana imion i czasowników aż do perfectum, podług gramatyki Curtiusa, w tłumaczeniu Sternala i Samolewicza. Tłumaczenie z greckiego na polskie i odwrotnie podług książki Schenkla do § 63. Co 14 dni zadanie szkolne — co miesiąc zadanie domowe.

Język polski: 3 godziny tygodniowo. Nieodmienne części mowy, składnia, okresy, pisownia, interpunkcya; z etymologii rzeczy najważniejsze podług gramatyki Małeckiego. Czytanie III tomu «Wypisów dla niższych klas gimnazyalnych», uczenie się na pamięć ustępów i deklamacya. Co 10 dni pisemne zadanie domowe, albo szkolne naprzemian.

Język niemiecki: 4 godzin tygodniowo. Składnia zgody rządu i szyku podług gramatyki Schobera. Czytanie, tłumaczenie i opowiadanie czytanych ustępów z «Wypisów» Hamerskiego na klasę III. Co 14 dni zadanie szkolne, co miesiąc domowe.

Historya i geografia: 3 godziny tygodniowo. Historya 1 godzinę tygodniowo wieków średnich podług Weltera (Sawczyńskiego), geografia fizyczna i polityczna środkowéj Europy, Ameryki i Australii podług Kluna, 2 godziny tygodniowo.

Matematyka: 3 godziny tygodniowo. Arytmetyka: 4 działania liczbami algebraicznemi, oznaczonemi i ogólnemi, użycie nawiasów, podnoszenie do 2 i 3 potęgi, wyciąganie 2 i 3 pierwiastka. — Geometrya: podobieństwo figur prostokreślnych, koło z różnemi wykreśleniami w niem i koło niego elipsa hiperbola; «Podręcznik» Mocnika. Częste ćwiczenia domowe, co miesiąc zadanie szkolne.

Nauki przyrodnicze: 2 godziny tygodniowo. W I półroczu: Mineralogia podług książki Klęska. W II półroczu: Fizyka podług Kunzeka, przełożył Dr Stanecki. Ogólne własności ciał, nauka o cieple i najważniejsze zasady chemii.

Rysunki: 3 godziny tygodniowo. Ćwiczenia w rysowaniu ornamentów podług wzorów, które nauczyciel na tablicy sam wykonuje z uwzględnieniem stylów. Rysunek z dobrych wzorów litografowanych, w dalszym ciągu téj nauki rysowanie ornamentów podług modeli gipsowych.

IV Klasa.

Gospodarz: Józef Kurowski.

Religia: 2 godziny tygodniowo. Obrzędy kościelne według książk Jachimowskiego.

Język łaciński: 6 godzin tygodniowo. Z gramatyki: nauka o czasach, trybach i imionach czasownikowych, podług gramatyki Samolewicza. Lectura: Caesaris commentarii de bello Gallico lib. I, ustępów 30. II, III do IV, 10, podług wydania Hofmana. Ćwiczenia w tłumaczeniu z polskiego na łacińskie Jerzykowskiego. Co 10 dni naprzemian zadanie domowe lub szkolne, czasami extemporalia z lektury Cezara.

Język grecki: 4 godziny tygodniowo. Odmiana źródłosłowu Perfecti i Aorystu passivi — odmiana czasowników na: μ — odmiany nieprawidłowe i najważniejsze rzeczy ze składni. — Tłumaczenie z greckiego na polskie i odwrotnie; tłumaczenie bajek. Co 14 dni zadanie szkolne, co miesiąc domowe. Książki te same, co w III klasie.

Język polski: 3 godziny tygodniowo. Powtórzenie i uzupełnienie gramatyki z lat poprzednich, przyczém zwracano uwagę uczniów na błędy, które w potocznéj mowie popełniono; nauka o zdaniach wszelkiego rodzaju i o wierszowaniu według gramatyki Małeckiego. Główniejsze zasady stylistyki — obznajmienie uczniów z ważniejszemi rodzajami poezyi w sposób przystępny; — czytanie, objaśnienie i opowiadanie nstępów z IV tomu «Wypisów dla niższych klas gmin». Co 14 dni wypracowanie domowe lub szkolne.

Język niemiecki: 4 godziny tygodniowo. Czytano «Wypisy» Hamerskiego, z objaśnieniem gramatycznem, szczegółowo z gramatyki nauka o zdaniu złożoném i przypadku 4 i 2. — Co 10 dni zadanie domowe, albo szkolne.

Historya i statystyka: 4 godziny tygodniowo. W I-szém półroczu: Dzieje nowożytne podług Weltera w tłumaczeniu Sawczyńskiego i polityczna geografia Europy. — W II półroczu: Statystyka monarchii austryacko-węgierskiéj podług Szaraniewicza z metodą graficzną z uwzględnieniem dziejów Austryi.

Matematyka: 3 godziny tygodniowo. Arytmetyka: Przestawianie, kombinowanie, stosunki, proporcye składane, reguła trzech składana, prowizya, kapitał, czas, procent, rachunek terminu, spółki, mieszaniny; reguła łańcuchowa, procent składany, zrównania I go stopnia o 1 i 2 nie-

wiadomych. — Geometrya: Główne własności elipsy, hyperboli, paraboli: stereometrya. Książki tych samych autorów, co w III klasie. Częste ćwiczenia domowe, co miesiąc zadanie szkolne.

Fizyka: 3 godziny tygodniowo. Statyka, hydrostatyka, aerostatyka, dynamika, akustyka, optyka — podług książki Dra Staneckiego.

Rysunki: 3 godziny tygodniowo. Jak w III klasie z rozszerzeniem użycia modeli gipsowych.

V. Klasa.

Gospodarz: Wojciech Troyniar.

Religia: 2 godziny tygodniowo. Dogmatyka ogólna według książki Jachimowskiego.

Język łaciński: 6 godzin tygodniowo. Lektura: Liw. ks. I i XXI 1—45. — Ovid. Trist. IV., 10. — Metam. I v. 163—415, X. 1—77, według Grysara. Według gramatyki Samolewicza powtórzono naukę o przypadkach. Ćwiczenia gramatyczno-stylistyczne podług ćwiczeń Trzaskowskiego na wyższe gimnazyum, część I. Co 14 dni zadanie domowe, co miesiąc szkolne.

Język grecki: 5 godzin tygodniowo. Lektura: Xenofont podług chrestomatyi Schenkla, w tłumaczeniu Borzemskiego; z Cyropedyi od str. 1—26 i od 79—84; z Anab. od str. 113—142; z Pamiętn. o Sokr.; Comm. I., r. 1—200, § 1—48; Herkules na drodze rozstajnéj: Comm. II, cap. I, § 21—33; Homer (wydanie Hocheggera), liber I.; — z gramatyki nauka o przypadkach i przyimkach podług książki Curcyusza w przekładzie Samolewicza. Co 3 tygodnie wypracowanie pisemne.

Język polski: 3 godziny tygodniowo. Czytanie celniejszych ustępów z staropolskich pomników literatury z «Wypisów Karola Mecherzyńskiego» tom I, w połączeniu z gramatycznemi uwagami. Etymologia według gramatyki Małeckiego. Historyczno-literackie uwagi nad literaturą polską, aż do Kochanowskiego. Z nowszych autorów czytano Brodzińskiego «Wiesława", Mickiewicza «Grażynę» i «Pana Tadeusza». Uczenie się na pamięć; deklamacya. Co 3 tygodnie zadanie pisemne.

Język niemiecki: 3 godzin tygodniowo. Czytanie «Wypisów Jandaurka» z stósownem objaśnieniem gramatycznem i stylistycznem. Ćwiczenia w opowiadaniu; uczenie się na pamięć celniejszych ustępów. Zadania na miesiąc: jedno szkolne, jedno domowe.

Matematyka: 4 godziny tygodniowo. Algebra: pojęcie różnych ilości i operacyi rachunkowych, 4 działania, układy liczb, ułamki zwyczajne, dziesiętne i ciągłe, o stosunkach i proporcyach. Geometrya: Longimetrya i planimetrya, podług książki Mocnika, w tłumaczeniu Niedzielskiego i Gołębiowskiego.

Historya powszechna i geografia: 4 godziny tygodniowo. Dzieje starożytne aż do r. 476 po Chr., podług książki Gindelego, w tłumaczeniu Markiewicza.

Historya naturalna: 2 godżiny tygodniowo. Mineralogia systematyczna w połączeniu z geognozyą, podług Schödlera w tłumaczeniu. Botanika systematyczna w połączeniu z paleontologią; geograficzne rozszerzenie się roślin podług Bila, w tłumaczeniu Łomnickiego.

VI Klasa.

Gospodarz: Stanisław Bednarski.

Religia: 2 godziny tygodniowo. Dogmatyka szczególna, podług książki Jachimowskiego.

Język łaciński: 6 godzin tygodniowo. Lektura: Sallustii de bello Jugurtino; Vergilii Aeneidos lib. I, 1—33. Laudes vitae rusticae; Laudes Italiae, Eccl. 5. Kilka ustępów najcelniejszych wygłaszali uczniowie z pamięci. Ćwiczenia gramatyczno-stylistyczne podług ćwiczeń Trzaskowskiego, część I. Co 14 dni wypracowanie domowe, co miesiąc szkolne.

Język grecki: 5 godzin tygodniowo. Lektura: Homeri Iliad. lib. III, VI, X, XVIII, XXII od 305—514; XXIV; Odyss. lib. IX, XVIII, od 1—116, podług wydania Hochheggera. — Uzupełnienie gramatyki. Co trzy tygodnie wypracowanie pisemne.

Język polski: 3 godziny tygodniowo. Czytanie celniejszych ustępów autorów złotego wieku literatury polskiej, podług «Wypisów Karola Mecherzyńskiego, tom I». Historyczno-literackie, gramatyczne i estetyczne uwagi nad literaturą tego okresu. Co 3 tygodnie wypracowanie pisemne. Czytano «Maryę» Malczewskiego i «Zgon Acerna» Klonowicza.

Język niemiecki: 5 godzin tygodniowo. Czytanie »Wypisów Jandaurka, tom II», z stósownem objaśnieniem gramatycznem, estetycznem i stylistycznem. Tłumaczenie z polskiego na niemieckie. Ćwiczenia w opowiadaniu i uczenie się na pamięć celniejszych ustępów. Co 2 tygodnie wypracowanie pisemne.

Historya powszechna: 3 godziny tygodniowo. Historya wieków średnich w połączeniu z geografią podług Pütza.

Matematyka: 3 godz. tygodniowo. Z algebry: potęgi, pierwiastki, logarytmy, zrównania pierwszego stopnia o jednéj lub więcéj nieznajomych. Z geometryi: stereometrya i trygonometrya prostokreślna, podług Mocnika w tłumaczeniu Staneckiego. Co miesiąc 1 zadanie szkolne i 1 domowe.

Historya naturalna: 2 godz. tygodniowo. Zoologia systematyczna w połączeniu z paleontologią, geograficzne rozszerzenie się zwierząt podług książki Popławskiego.

VII. Klasa.

Gospodarz: Jan Pawlica.

Religia: 2 godziny tygodniowo. Etyka chrześciańsko-katolicka podług Soleckiego.

Język łaciński: 5 godz. tygodniowo. Lectura: Ciceronis oratio in Catil. I, pro pro Archia poëta i de aminitia. Virgilii Aeneid. lib. VI, IX, podług wydania Hoffmana. Ćwiczenia gramatyczno-stylistyczne podług książki Trzaskowskiego. Część II. Co 14 dni wypracowanie piśmienne, przeważnie wolnéj treści.

Język grecki: 4 godz. tygodniowo. Lectura: Demostenesa 3 mowy Olyntijskie i o pokoju. Z tragedyi Sofoklesa: Elektra. Gramatyka: infinitivus, participium, atrakcya. Co miesiąc zadanie domowe lub szkolne.

Język polski: 3 godz. tygodniowo. Czytanie celniejszych ustępów z okresu panegiryczno-makaronicznego i Stanisławowskiego (Wyp. dla wyż. gimn. t. II. Cz. I.) w połączeniu z historyczno-literackiemi uwagami nad tym okresem. Zadanie co trzy tygodnie jedno.

Język niemiecki: 4 godz. tygodniowo. Czytano Lessinga «Minna von Barnhelm» i Schillera «Wilhelm Tell;» prócz tego wybór z prozy i z poezyi z wypisów «Mozarta» część II. Co miesiąc jedno zadanie szkolne, jedno domowe.

Historya powszechna: 3 godz. tygodniowo. Dzieje nowsze aż do najnowszych czasów według Poplińskiego.

Matematyka: 3 godz. tygodniowo. Algebra: Zrównania nieoznaczone 1 go stopnia, zrównania kwadratowe i wykładnicze o 1 i 2 niewiadomych; postęp różnicowy i geometryczny ze zastósowaniem do procentu składanego i obliczenia renty, permutacye, kombinacye, waryacye wzór

Newtona do potęgowania dwumianu. Analityka w płaszczyźnie. Książki, ćwiczenia i zadania jak w V. klasie.

Fizyka: 3 godz. tygodniowo. Ogólne własności ciał, chemiczne połączenie i rozkład, statystyka, dynamika — podług książki Chlebowskiego.

Logika: 2 godz. tygodniowo. Logika ogólna — podług Kremera,

VIII. Klasa.

Gospodarz: Tomasz Dziama.

Religia. 2 godz. tygodniowo. Historya kościelna — podług Jachimowskiego.

Język łaciński: 5 godz. tygodniowo. Horatii Carm. I, 1, 2, 3, 4, 7, 10, 14, 31; — II, 10, 15, 17, 20; — III, 1, 3, 29, 30; — IV, 4, 7, 12, 4; — Epodon 1, 2; Satir — I, 4; II, 2; — Epist: I, 1, II, 1; — Taciti Agricola i Annales III. IV, 1—25. — Pogląd na literaturę łacińską. Ćwiczenia stylistyczne i zadania pisemne jak w kl. VII.

Język grecki: 5 godz. tygodniowo. Platona: Protagoras. Sofoklesa: Edyp Król. Pogląd na literaturę grecką. Co miesiąc zadanie szkolne lub domowe.

Język Polski: 3 godz. tygodniowo. Czytanie celniejszych ustępów z autorów ostatniego okresu w połączeniu z historyczno-literackiemi i estetycznemi uwagami nad tym przedmiotem, podług Wyp. dla wyż. gimn. t. II., część II. Nauka poezyi według Cegielskiego. Co miesiąc zadanie piśmienne.

Język niemiecki: 4 godziny. tygodniowo. Czytanie dramatów Schillera: «Marya Stuart» i «Macbet»; prócz tego wybór z prozy i z poezyi z „Wypisów Mozarta tom III.» Zadania jak w VII. klasie.

Historya i statystyka: 3 godz. tygodniowo. Historya Austryi Geografia i statystyka Austryi podług Hannaka.

Matematyka: 2 godz. tygodniowo. Powtórzenie, uporządkowanie i zastósowanie w przykładach całego przedmiotu nauki. Co miesiąc jedno zadanie.

Fizyka: 3 godz. tygodniowo. Mechaniczna teorya ciepła, akustyka, magnetyzm, elektryczność i optyka, według książki Chlebowskiego.

Psychologia: 2 godz. tygodniowo, według książki Grügera.

Nauki nadobowiązkowe.

Dla uczniów bezpłatnie.

1. Historya kraju rodzinnego: Stopień niższy t. j. klasa III. i IV i stopień wyższy czyli klasa VI. i VII. W każdéj klasie po 1 godzinie tygodniowo; na obu stopniach od czasów najdawniejszych do najnowszych w połączeniu z historyą Austryi i powszechną, na niższym stopniu używano metody biograficznéj, na wyższym stopniu według zapisków synchronistycznych z uwzględnieniem dotyczącéj geografii i współczesnych ważniejszych wypadków krajów Austryackich i powszechnych. Razem udział brało w téj nauce uczniów . . . . 99.
2. Język francuski: 3 oddziały 6 godzin tygodniowo. Odział I. Liczba uczniów 30, podzieleni na 2 równorzędne klasy po 2 godziny tygodniowo; Gramatyka i przykłady Świtkowskiego do czasowników nieregularnych. Oddział II. uczniów 16. czasowniki nieforemne i przykłady Świtkowskiego cz. I. «Melanges» §. 1—58; cz. II, §. 1—10, tygodniowo godzin 2. Razem we wszystkich oddziałach uczniów . . . . 46.
3. Gimnastyka: 6. oddziałów w tyluż godzinach; ćwiczenia w odpowiedniem stopniowaniu; udział brało do końca roku uczniów 110.
4. Rysunki wolnoręczne, jako przedmiot nadobowiązkowy 4 godziny tygodniowo. I oddział 2 godziny tygodniowo, II oddział 2 godziny tygodniowo.

   ad I. Obznajomienie uczniów z proporcyami głowy ludzkiéj, kopiowanie według celniejszych wzorów głów ludzkich i zwierzęcych;

   ad II. rysowanie tak ornamentów, jakotéż głów z odlewów gipsowych (l'antique), mianowicie w kursie zimowym przy oświetleniu z lamp, w kursie letniém przy dzienném oświetleniu.

   Z niższego gimnazyum uczęszczało 25 uczniów, z wyższego 7 uczniów, razem . . . . 32.
5. Śpiéw: 2 oddziały, każdy po 2 godziny tygodniowo. Teorya śpiewu i ćwiczenia solo, duet, tercet i kwartet; wykonywanie chórem pieśni kościelnych przeważnie według książki Kunzeka i pieśni treści świeckiéj. Udział biorących w téj nauce . . . . 91.
6. Kaligrafią: 2 oddziały dla uczniów I i II klasy, 2 godziny tygodniowo, liczba uczniów udział biorących . . . . 84.

III.

Tematy do wypracowań pisemnych.

A.) W języku polskim.

V Klasa.

1. Pożar w mieście. — 2. Sąd Lubuszy. Opowiadanie (zadanie szkolne). — 3. Objaśnić przysłowie: «Kto rano wstaje, temu Pan Bóg daje». — 4. Wiesław. Opowiadanie według Brodzińskiego. (Z. szkolne). – 5. Ustawodawstwo w Sparcie i Atenach. Porównanie. — 6. Powódź. Opowiadanie według Goethego: «Johanna Sebus» (zad. szkolne). — 7. Opis najważniejszych budowli u starożytnych Egipcyan. — 8. Bitwa pod Grunwaldem, według Długosza. (Zad. szkolne). — 9. Na czém polega bohaterski czyn Grażyny. — 10. Opisać przejście zimy do wiosny. (Zad. szkolne). — 11. Dwory polskie w XVI wieku, jako praktyczne szkoły wychowania. — 12. Jakie wady swojego czasu karci Rej w pismach swoich. (Zad. szkol.) — 13. Charakterystyka Cyda, według Herdera. — 14. Wynalazek sztuki drukarskiéj. (Zad. szkolne). — 15. Pochód Hannibala z Hiszpanii do Italii. — 16. Bitwa pod Kunaksą, według Ksenofonta. (Zad. szkolne).

VI Klasa.

I półrocze:

1. Jakie powinno być nasze pożywienie? — 2. Rozebrać XIX tren Jana Kochanowskiego: «Sen». — 3. Doświadczenie jest najlepszą szkołą. (Forma dyalogu). — 4. List do przyjaciela z napomnieniem, aby się starał

o przyjaźń i szacunek drugich. — 5. Wycieczka podczas wakacyj. — 6. Zasługi Karola Wielkiego, położone około urządzenia państwa.

II półrocze:

1. Widok z góry Gorzeń. — 2. Burza morska. — 3. Charakter Antenora w dramacie Jana Kochanowskiego: «Odprawa posłów greckich». — 4. Ruiny starego zamczyska. (Opis). — 5. Pogrzeb Patroklosa. (Według XXIII księgi Iliady). — 6. Na czém polega niepożyta wartość Iliady i Odyssei? (Reprodukcya).

VII Klasa.

I półrocze:

1. Różnica między strefą gorącą a umiarkowaną. — 2. Skutki odkrycia Ameryki. — 3. Zabawy studentów gimnazyalnych. — 4. Zwaliska starego zamczyska. (Wrażenie, jakie wywierają). — 5. Słodki spoczynek po pracy. (Forma powieści). — 6. Rozebrać i ocenić pod względem języka i treści elegią Karpińskiego: «Powrót z Warszawy na wieś«.

II półrocze:

1. Powrót do rodzinnego domu. (Myśli wzięte z elegii Karpińskiego: «Powrót z Warszawy na wieś). — 2. De mortuis nil, nisi bene. (Co sądzimy o tém zdaniu?) — 3. Rozebrać sielankę Naruszewicza: «Mirtyl». — 4. Skutki wojny trzydziestoletniéj. — 5. Zasługi Rudolfa z Habsburga około państwa niemieckiego. — 6. Rolnik a kupiec. (Porównanie).

VIII Klasa.

I półrocze:

1. Rozebrać i ocenić sonet Adama Mickiewicza: Stepy Akermańskie.— 2. Ten sam przedmiot w różnych chwilach różne wywiera wrażenie. — 3. Jezioro przy świetle księżyca. — 4. Przez niezgodę tracą ludzie swobodę. — 5. Wykazać, że «Marya» Malczewskiego jest powieścią poetyczną.

II półrocze:

1. Porównać «Maryą» Malczewskiego ze względu na rozmaitość i jedność z «Córą Piastów» Syrokomli. — 2.) Niewola murzynów w Ameryce, jéj zaprowadzenie i zniesienie. — 3. Narodowości, wchodzące w skład naszéj monarchii i ich rozmieszczenie. — 4. Aequam memento servare mentem, arduis in rebus.

B.) W języku niemieckim

V Klasa.

1. Der Sänger. Eine Erzählung, nach der gleichnamigen Ballade Goethe's. — 2. Eine Übersetzung aus dem Polnischen. (Schulaufgabe). — 3. Beschreibung der Ferienzeit. — 4. Eine Übersetzung aus dem Polnischen. — 5. Der getreue Eckart vou Goethe. Nacherzählung. (Schulaufgabe). — 6. Eine Übersetzung aus dem Polnischen. — 7. Wahre Tugend wird schon auf Erden reich belohnt, auf Grund des Lesestückes: «Der Graf von Habs burg». — 8. Der Winter. Eine Beschreibung. (Schulaufgabe). — 9. Die Erzählung des Sängers in Schiller's: «Graf von Habsburg». — 10. Eine Übersetzung aus dem Polnischen. (Schulaufgabe). — 11. Kraniche des Ibykus. Eine Erzählung. — 12. Eine Übersetzung aus dem Polnischen. (Schulaufgabe). — 13. Die Sage vom Coriolanus. — 14. Eine Übersetzung aus dem Polnischen. (Schulaufgabe). — 15. Nutzen des Salzes. (Schulaufgabe). — 16. Beschäftigung des Landmanns im Frühlinge. — 17. Eine Übersetzung aus dem Polnischen. (Schulaufgabe). — 18. Beschreibung des Heimatortes. — 19. Eine Übersetzung aus dem Polnischen. (Schulaufgabe). — 20. Eine Übersetzung aus dem Polnischen. (Schulaufgabe).

VI Klasa.

1. Erklärung der allegorischen Erzählung: «Nacht und Tag». — 2. Würdigung des in der Ballade Goethes: «Der Schatzgräber« enthaltenen Spruches: «Tages Arbeit, Abends Gäste, sauere Wochen, frohe Feste› sei dein künstig Zauberwort». — 3. Die Erneuerung der Ostmark durch den Kaiser Otto I. — 4. Welche Verdienste erwarb sich König Alfred d. Gr. um England. — 5. Erklärung der Ballade Goethe's: «Erlkönig». — 6. Welche Massregeln ergriff Metellus, um die Kriegsucht im römischen Heere herzustellen? — 7. Die Erhebung der Ostmark in ein erbliches Herzogthum. — 8. Die Folgen der Kreuzzüge bezüglich der Erweiterung der Kenntnisse. — 9. Das Grab im Busento. Mit Berücksichtigung des gleichnamigen Gedichtes; — 10. Sinons List. Vergil Aen. II B. — 11. Mehrere Übersetzungen aus dem Polnischen.

VII Klasa.

I półrocze:

1. Die Entdeckung des Seeweges nach Ost-Indien, durch Vasco de Gama. — 2. Christoph Columbus. — 3. Erläuterung des Motto zu Schillers Glocke: «Vivos voco, mortuos plango, fulgura frango». — 4. Die Eroberung von Peru durch Franz Pizarro im Jahre 1524. — 5. Exposition des Gedichtes: «das eleusische Fest». — 6. Erster Feldzug Karl des V gegen Tunis. — 7. Die Verschwörung Catilina's. — 8. Die Vereinigung Portugals mit Spanien. — 8. Die Regierung und die letzten Lebensjahre Karl des V. — 10. Der Dreissigjährige Krieg.

II półrocze:

1. Die Vorgeschichte zu Lessings Minna von Barmhelm. — 2. Soliman der II. — 3. Wodurch erhielt Frankreich unter der Regierung Ludwig des XIV das Übergewicht in Europa. — 4. Schottland unter den Regenten aus dem Hause Stuart. — 5. Inhaltsangabe des ersten Aufzuges von Lessings Minna von Barnhelm. — 6. Vorgeschichte zu Schillers: «Wilchelm Tell». — 7. Die Bescheidenheit eine Zierde des Jünglings. — 8. Die Vorgeschichte zu Göthes Iphigenie auf Tauris. — 9. Beschreibung eines Erntefestes auf Grundlage Schiller's: «Lied von der Glocke»:

„Schwer herein
Schwankt der Wagen u. s. w.

10. Quilibet fortunae suae faber.

VIII Klasa.

I półrocze:

1. Exposition des ersten Aufzuges von «Maria Stuart». — 2. «Radoslaus», Inhaltsangabe des Gedichtes von einer morlackischen Geschichte. — 3. Der Sparsame und der Geizige. (Charakter schilderung). — 4. Exposition des Gedichtes von Herder: «Die Pilgerin». — 5. Charakter schilderung Mortimer's in «Maria Stuart». — 6. Stephan der Grosse, König von Ungarn. — 7. Jung gewohnt, alt gethan. — 8. Der Sukcessionskrieg in Österreich. — 9. Die Theater der alten Griechen. — 10. Maximilian der I.

II. półrocze:

1. Die Wüste Sahara und das Meer. (Eine Vergleichung). — 2. Die Nachfolger Albrecht III. — 3. Die Gebirge und ihr Nutzen, (mit besonderer Berücksichtigung der Gebirge in Österreich). — 4. Karl V und Ferdinand. — 5. Vorgeschichte zu Schiller's «Macbeth» — 6. Inhaltsangabe des

ersten Gesanges von Goethes «Hermann und Dorothea». — 7. Der Ehrgeiz, eine Triebfeder zum Guten und zum Bösen. — 8. «Ut sementem feceris, ita metes».

C.) Zagadnienia maturalne.

1. Zadanie polsko-łacińskie: Przełożyć na język łaciński z «Wypisów polskich dla klasy II», ustęp: «Wyprawy Cezara do Brytanii» od «z początkiem wiosny... do ... przerzynają się» (str. 142 n.).

2. Zadanie łacińsko-polskie Cic. de officiis I. cap. 32, 33, od «In primis autem... do... in deligendo genere vitae».

3. Zadanie greckie: Sophoclis Oedip. rex: 380—403.

4. Zadanie polskie: Wpływ odkryć geograficznych na historyę państw nowożytnéj Europy.

5. Zadanie niemieckie: Gaude sorte tua. Hor. Ep.

6. Zadania matematyczne:

a) $2^x + 3^y = 19$
$2^{2x} + 3^{2y} = 265.$

b) Jaka jest powierzchnia i objętość soczewki dwuwypukłéj ograniczonéj z obu stron jednakowemi powierzchniami kulistemi, któréj średnica wynosi 12 cm., a grubość 15 cm.

c) Rozwiązać trójkąt, w którym: $a = 24^{m\cdot}$, $b = 18^{m\cdot}$, $c = 16^{m}$.

d) Ktoś ma pobierać rentę 420 złr. przez 8 lat; jaka renta przypadłaby mu zamiast tego przez 5 lat? ($4\frac{1}{2}\%$ skład.).

IV.

Zbiory naukowe.

1.) Biblioteka.

Z końcem roku szkolnego 1882 stan biblioteki tutejszego gimnazyum był następujacy po wyłączeniu książek do lektury uczniow:

A.) Biblioteka dla nauczycieli.

Zawiadowca biblioteki: Tomasz Dziama.

W dziale:	W r. 1882 przybyło tomów i zeszytów	Jest ogółem tomów i zeszytów
I Pedagogii i szkolnictwa	—	76
II Filologii:		
1) Encyklopedyi, dzieł pomocniczych	24	147
2) Języka i literatury greckiej	5	209
3) « « łacińskiej	8	212
4) « « polskiej	1	240
5) « « niemieckiej	4	90
6) Innych języków	1	49
III Geografii i statystyki	3	64
IV Historyi powszechnej	10	146
V Matematyki	—	93
VI Nauk przyrodniczych:		
1) Fizyki, chemii	2	60
2) Historyi naturalnej	1	90
VII Filozofii	—	32
VIII Dzieł różnej treści	2	104
Razem	57	1509
Oprócz tego posiada jeszcze biblioteka:		
IX Atlasów i albumów	—	20
X Map (ściennych)	2	77
XI Programów	144	982
XII Pism i broszur darowanych przez wiedeńską Akademię umiejętności	—	286
XIII Broszur różnej treści	—	16

Z pism peryodycznych prenumerowano w b. r. następujące: Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien; der Naturforscher; Petermann's Mittheilungen. — Sybel's Historische Zeitschrift. — Verordnungsblatt — Kosmos. — Biblioteka Warszawska. — Globus. — Bibliotheca philologica classica. — Przewodnik naukowy i literacki. — Biologisches Centralblatt.— Oesterreichische Botanische Zeitschrift. — Neue Jahrbücher für Philologie und Pädagogik.

B.) Biblioteka uczniów.

Zawiadowca téj biblioteki: Kazimirz Gruenberg.

Biblioteka obejmuje książki szkolne, których liczba wynosi:

145 w 324 tomach
23 atlasów do geografii i historyi.
1 atlas do historyi naturalnéj.

Książek do lektury przeznaczonych, a mianowicie:

polskich	227	w	276	tomach.
niemieckich . . .	193	«	306	«
francuskich . . .	4	«	7	«
Razem . .	424	w	589	tomach.

C.) Biblioteka dla ubogich uczniów.

Biblioteka dla ubogich uczniów, składa się wyłącznie z książek szkolnych w darze otrzymanych na przeciąg półrocza lub całego roku ubogim uczniom wypożyczanych i liczy obecnie 162 dzieł w 303 tomach.

Według rozporządzenia Wysokiéj Rady szkolnéj krajowéj z dnia 23 marca 1881 r. l. 571, wydzielono z biblioteki nauczycielskiéj i biblioteki uczniów dla prywatnéj lektury niemieckiej uczniów dzieła i rozdzielono je w następujące działy:

	Z biblioteki nauczycieli		Z biblioteki uczniów	Przybyło w r. 1882		Jest ogółem	
	dzieł	tom.	dzieł	dzieł	tom.	dzieł	tom.
I. Geografia i podróże . .	18	23	17	14	16	49	56
I . Historya i biografie . .	24	30	32	15	23	71	85
III. Nauki przyrodnicze . .	80	135	8	13	13	101	157
IV. Dział filozoficzny . . .	7	8	2	—	—	9	10
V. A.) Literatura	3	5	10	—	—	13	15
B.) Inni pisarze	12	18	11	1	1	24	30
VI. Mixta	14	20	69	23	26	106	115
Razem	158	239	149	66	79	373	468

Nadzorcą nad lekturą niemiecką obrało grono na rok przyszły $188^2/_3$ zastępcę nauczyciela: Kazimierza Gruenberga.

Dzieła wyż wymienione zostały stosownie rozdzielone osobno dla uczniów niższego a osobno dla uczniów wyższego gimnazyum.

2.) Gabinet fizykalny.

Zawiadowca gabinetu: Walenty Myjkowski.

Według inwentarza posiada gabinet fizykalny:

Z działu I.	przyrządy służące do okazania ogólnych własności ciał	11 sztuk.
« II	mechanika	22 «
« III	hydrostatyka i hydrodynamika	16 «
« IV	aerostatyka i aerodynamika	26 «
« V	akustyka	22 «
« VI	nauka o cieple	18 «
« VII	optyka	47 «
« VIII	elentryczność i magnetyzm	53 «
« IX	chemia	41 «
« X	narzędzia	40 «
	Razem . .	296 sztuk.

W r. 1881 sprawiło się: 1) Dynamometer; — 2) Widełki strojowe podług Meldego; — 3) Dzwon dla współbrzmienia powietrza; — 4) Zwierciadło interferencyjne; — 5) Motor do rurek Geislerowskich; — 6) Przyrząd galwanoplastyczny. — W r. 1882: Spectrometer (goniometer).

3.) Gabinet historyi naturalnéj.

Zawiadowca gabinetu: Leon Guńkiewicz.

Gabinet historyi naturalnéj posiada:

a) do Zoologii:

Ptaków wypchanych 59, — dzika z tutejszéj okolicy wypchanego 1, — szkieletów zwierząt ssących 2, — szkieletów ptaków 3, — szkieletów płazów 3, — 14 słojów zwierząt w spirytusie. — Zbiory owadów miejscowych.

Atlasów: 1) Zwierzyniec obrazowy Dra Prof. Nowickiego, — 2) Vögel Europas Dra Fritscha, — 3) Dwa atlasy Dra Schuberta zwierząt ssących, gadów, płazów, ryb, przewięzowców i kałdunowców; obrazek chrząszcza «Colorado», — 4) 40 tablic zwierząt ssących, — 5) trzy okazy z gromady koralców, — 6) atlas Sehmanna, — 7) Friedlera anatomiczne tablice, — 8) Sentemanna obraz ras ludzkich, 9) z masy papierowéj: mózg ludzki, serce, płuca i czaszka, — 10) z masy gipsowéj: dwie czaszki z muszkułami, naczyniami krwionośnemi i nerwami, — 11) głowa z otworem przełyku pokarmowego, — 12) język z gruczołami ślinowymi, — 13) płód krowy w zawiązku, — 14) niestrawiona masa, znaleziona w żołądku konia.

Przybyło w r. 1882:

15) Hippocampus, — 16, Syngnatus acus (w spirytusie), — 17) Scorpio europ., — 18) Palaemon squilla (w spirytusie) [Crustacea Macroura], — 19) Cragon vulgaris (w spirytusie) [Crustacea Macroura], — 20) Leptopodia sagittaria (w spirytusie) [Crustacea Brachynsa], — 21) Portunus puber (w spirytusie) [Crustacea Brachynsa], — 22) Armadillo pulchellus (w spirytusie) Izopoda, — 23) Sepiola vulgaris (w spirytusie) Cephalopada, — 24) Gordius aquaticus (w spirytusie) ze źródła w Jaszczurowéj, — 25) Gniazdo Polistes gallicana i Vespa vulgaris, — 26) rogi: Cervus dama, Cervus capreolus i Antilope rupicapra, — 27) Lurus argentatus jur., ubity w Wadowicach i wypchany, a darowany przez Olszewskiego Józefa, ucznia klasy VI-téj.

b) do Botaniki:

1) 85 gatunków drzew, — 2) Zielniki roślin tatrzańskich, — 3) Szyszki sosny, jodły i świerku, — 4) Atlas Dra Schuberta.

Przybyło w r. 1882:

5) Atlas botaniczny, anatomiczno-fizyologiczny p. Dr A. Dodel-Porta, tablic 30 (zakupione), — 6) Secale cornutum (Ascomycetes) w kłosach

żyta, — 7) Morchella exulenta (Ascomycetes) okaz zasuszony, — 8) owoc kokosowy, — 9) owoc Trapa natans, — 10) cukier trzcinowy.

c) do Mineralogii:

1) 148 egzemplarzy minerałów, — 2) 60 muszli i ślimakow skamieniałych, — 3) skala twardości, — 4) modele kryształów z drzewa, — 5) Hochstettera obrazki geologiczne, — 6) mapa geologiczna Emila Letoschka i 7) trzy rośliny z masy papierowéj: kiełkujęce żyto, groch i kwiat solanum tuberosum z masy papierowéj.

W roku szkolnym 1881 zakupiono:

1) Sześć krzyształów ze szkła, (osi główne z żółtego, poboczne zaś z niebieskiego jedwabiu), — 2) trzewia z masy papierowéj, 3) Atropa Belladona, 4) Lilium Martagon i 5) Orchis Morio z masy papierowéj.

Przybyło w r. 1882:

6) Steatyt (żółty) z pod Tarnopola i 7) olej skalny w 2 flaszeczkach.

4.) Przybory do rysunków.

Zawiadowca przyborów rysunkowych: Józef Stocki.

Jako środki pomocnicze do nauki rysunku, zakład posiada: modeli z drutu do nauki perspektywy, sztuk 7. — Modeli z drzewa, figur geometrycznych, sztuk 9. — Modeli gipsowych ornamentów w płaskorzeźbie, sztuk 6, — Odlewy gipsowe głów antyki, sztuk 6. — Biusta Najjaśniejszych Państwa, sztuk 2. — Odlewy z gipsu: głowa w płaskorzeźbie modelowanéj z natury, sztuka 1. — Gipsowy odlew dłoni chłopca, odlew stopy po 1 sztuce. — Model gipsowy konia.

Prócz tego posiada zakład wzory litografowane Taubingera: głów i całéj postaci ludzkiéj, zwierząt domowych; oraz wzory krajobrazów Taubingera, Flögera, Reinholda. — Studya drzew Hägera, format wielki, sztuk 12. — Alpy austryackie F. Simonyego, kolorowane, format wielki. — Wzory ornamentów: Bauera, Goulipa, Taubingera. – Wzory architektury: Taubingera, Schreibera, V. Pétita. — Celniejsze prace uczniów, sztuk 35; dar szkoły realnéj z Krakowa. — Wzory rysunkowe prof. Andel. — Przyrząd do rysunków perspektyw.

W sali przy oświetleniu:

1) Modele gipsowe (ornamenta) 30 sztuk. — 2) Figury gipsowe: Aryadne, Lucius Verus, Cytya, maska Meduzy. — 3) Lampy do oświe-

tlenia sali i kurytarza. — 4) Podstawka do opierania reisbretów i podstawka do wieszania modeli.

W roku szkolnym 1881 przybyły wzory rysunkowe prof. Andla (dokończenie).

5.) Przybory do stereometryi.

Przyborów stereometrycznych: 42 sztuk.

6. Sala gimnastyczna.

Do sali gimnastycznej sprawiono w roku szkolnym 1881: 1) drążek jasionowy, 2) para szczudeł i nogi dębowe do poręczek.

V.

Wykaz statystyczny.

a) Liczba uczniów.

W klasie	Uczniów publicznych na początku roku	Uczniów publicznych z końcem II półrocza	Wynik klasyfikacyi przy końcu II półrocza						W katalogu głównym uczniów zapisanych	W ciągu roku wystąpiło	W ciągu roku przybyło	Za ekskludowanych uważa się
			Stopień celujący	Stopień pierwszy	Poprawki	Stopień drugi	Stopień trzeci	Nie klasyfikowano				
I A.	36	31	—	20	5	3	3	—	36	5	—	3
I B.	35	32	3	13	8	2	6	—	35	3	—	7
II A.	30	27	1	17	9	—	—	—	30	3	—	—
II B.	29	28	5	11	7	4	1	—	31	3	2	1
III	40	40	2	25	9	4	—	1	41	—	1	—
IV	34	33	3	24	5	—	1	—	34	1	—	1
V	21	18	4	10	3	—	1	—	21	3	—	1
VI	17	16	2	8	4	2	—	—	17	1	—	—
VII	11	11	2	8	—	1	—	—	11	—	—	—
VIII	16	16	—	16	—	—	—	—	16	—	—	—
Razem	269	252	22	152	50	16	12	1	272	19	3	13

Prywatystów nie było żadnych w tutejszym zakładzie.

b) Wiek uczniów w klasie najniższéj i najwyższéj.

W I. klasie	lat 10	mających	2
«	11	«	6
«	12	«	16
«	13	«	14
«	14	«	14
«	15	«	10
«	18	«	1
		Razem	63

W VIII. klasie	lat 18	mających	5
«	19	«	6
«	20	«	1
«	21	«	1
«	23	«	2
		Razem	16

Co do narodowości było między uczniami w końcu r. 1887:

a) Polaków	. . . .	249
Niemców	. . . .	1
Czechosłowian	.	1
Rusinów	. . . .	1
	Razem	252

b) Rodem:	z Galicyi	247
«	z Wielkiego Księstwa krakowskiego .	1
«	z Morawii	2
«	z Węgier	1
«	ze Slawonii	1
	Razem	252

c) Wyznania:	Rzymsko-katolickiego . .	232
«	Grecko-katolickicgo . . .	1
«	Mojżeszowego	19
	Razem	252

d) Opłaty szkolnéj wpłynęło (brutto) za cały rok . .	1872	złr.	50	cent.
Taksy wstępnéj	157	«	50	«
Datków przepisanych na środki naukowe	272	«	90	«
Duplikaty świadectw	18	«	—	«

Całą opłatę szkolną płacących 124 uczniów, uwolnionych od całéj opłaty 128 złr.

Siedmiu stypendystów otrzymało 607 złr. 30 cent.

Subwencya wys. Rządu jednorazowa na zakupienie książek niemieckich do lektury uczniów: 150 złr.

VI.

Kronika zakładu.

Rok szkolny 1882 rozpoczęto dnia 1 września solenném nabożeństwem w kościele i odśpiewaniem hymnu: « Veni creator.»

Egzamin wstępny z uczniami, którzy się do I klasy wpisali, odbył się w pierwszych dniach września.

Reskryptem c. k. Ministerstwa Wyznań i Oświecenia z dnia 6 maja 1881 l. 6319 i dekretem Wysokiego Prezydyum c. k. Rady szkolnej krajowej z dnia 29 maja 1881 l. 152 profesor Dr Adolf Graczyński przeniesiony został ze względu służby do c. k. gimnazyum w Jaśle.

Reskryptem wysokiego Ministerstwa z dnia 9 sierpnia 1881 l. 10419 i dekretem wysokiego Prezydyum c. k. Rady szkolnéj Krajowéj z dnia 20 sierpnia 1881 l. 238 zastępca nauczyciela c. k. gimnazyum św. Jacka Stanisław Bednarski zamianowany został rzeczywistym nauczycielem tutejszego gimnazyum.

Ksiądz Wojnarski Ignacy zastępował przez cały miesiąc październik X. katechetę Piotra Pietrzyckiego, któremu wysoka Rada szkolna krajowa rozporządzeniem z dnia 22 września 1881 l. 9503 jednomiesięczny urlop udzieliła.

Guńkiewicz Leon, zastępca nauczyciela c. k. gimnazyum w Tarnopolu zamianowany został rzeczywistym nauczycielem przy tutejszém gimnazyum reskryptem wysokiego Ministerstwa z dnia 31 sierpnia 1881 l, 12575 i wy-

sokiego Prezydyum Rady szkolnéj krajowéj z dnia 16 września 1881 l. 274, w czynności służbowe został wprowadzony 15 października 1882.

Vogl Franciszek, zastępca nauczyciela, po objęciu czynności służbowych przez Guńkiewicza Leona, od dalszéj służby przy tutejszym zakładzie uwolniony został.

Myjkowski Walenty, profesor, w miejsce słabego na oczy dyrektora uczył w klasie VIII matematyki i fizyki od 16 marca do końca II półrocza.

Pawlica Jan profesor, uczył w miejsce Myjkowskiego Walentego, matematyki w klasie III od 16 marca do końca roku szkolnego.

Dziama Tomasz profesor, zastępował w czynnościach urzędowych słabego na oczy dyrektora od 16 marca 1881, na mocy rozporządzeń wysokiéj Rady szkolnéj krajowéj z dnia 25 marca 1882 l. 3138, z dnia 4 maja 1882 l, 3902, z 28 maja l. 5177 i 30 czerwca 1882 l. 6247.

Dnia 30 czerwca 1 i 2 lipca 1882, odbył się ustny egzamin dojrzałości pod przewodnictwem delegata i członka wysokiéj Rady szkolnéj krajowéj Wielmożnego Pana Marcellego Studzińskiego, dyrektora c. k. wyższéj szkoły realnéj w Krakowie.

Rok szkolny 1882 zakończono 30 czerwca solenném nabożeństwem w kościele i uroczystém odśpiewaniem hymnu: «Te denm laudamus» i hymnu ludowego: «Boże wspieraj.»

Po nabożeństwie nastąpiło rozdanie świadectw.

VII.

Spis uczniów podług lokacyi.

I A. Klasa.

Stopień pierwszy.

1. Masgaj Kazimierz.
2. Slósarczyk Franciszek.
3. Strowski Władysław.
4. Dworak Józef,
5. Miodoński Ignacy.
6. Thieberger Karol.
7. Kumorek Władysław.
8. Sitarz Jan.
9. Hajost Jan.
10. Lekczyński Tadeusz.
11. Szybalski Aleksander.
12. Sahs Izaak.
13. Strowski Mirosław,
14. Freundlich Gerson.
15. Gawlas Józef,
16. Huppert Salamon.
17. Solski Czesław.
18. Kornguth Samuel.
19. Karpiński Maryan.
20. Gancarz Franciszek.

3-ch uczniów otrzymało stopień drugi. 3-ch uczniów otrzymało stopień trzeci. Do poprawek przeznaczono 5-ciu uczniów.

I B. Klasa.

Stopień celujący.

1. Biesik Józef.
2. Franic Feliks.
3. Gizicki Maksymilian.

Stopień pierwszy.

4. Majewski Tadeusz.
5. Warmuz Jan.
6. Gałgan Marcin.
7. Nikliborc Szczepan.
8. Caputa Józef.
9. Banaś Franciszek.
10. Fajfer Józef.
11. Jamiński Jan.
12. Zabrzeski Władysław.
13. Schimscheimer Wiktor.
14. Rychlik Władysław.
16. Kossowski Wojciech.

Hruby Ferdynand.

2 óch uczniów otrzymało stopień drugi. 6-ciu uczniów otrzymało stopień trzeci. Do poprawki przeznaczono 8-miu uczniów.

II A. Klasa.

Stopień celujący.

1. Trojnar Józef.

Stopień pierwszy.

2. Worek Jan.
3. Chrząszcz Ludwik.
4. Węglarz Tomasz.
5. Israëli Albert.
6. Paleczny Nikodem.
7. Bandoła Józef.
8. Seidenfeld Samuel.
9. Nowakowski Franciszek.
10. Kunze Antoni.
11. Sobczyk Franciszek.
19. Byrski Leon.
13. Lukas Krzysztof.
14. Alberti Stanisław.
15. Bornstein Lipmann.
16. Woźny Józef.
17. Kobiałka Jan.
18. Kubiczek Ludwik.

Do poprawki przeznaczono 9-ciu uczniów.

II B. Klasa.

Stopień celujący.

1. Hamerlak Józef.
2. Kulig Ludwik.
3. Masgaj Stanisław.
4. Ferek Franciszek.
5. Wiencek Stanisław.

Stopień pierwszy.

6. Matlakiewicz Karol.
7. Białek Ignacy.
8. Turyczyn Antoni.
9. Góra Józef.
10. Juras Antoni.
11. Kałuża Józef.
12. Minkiński Jan.
13. Hryniewiecki Jan.
14. Zembaty Ignacy.
15. Cap Ludwik.
16. Cwiertnia Alojzy.

4-ch uczniów otrzymało stopień drugi. 1-en uczeń otrzymał stopień trzeci. Do poprawki przeznaczono 7-miu uczniów.

III Klasa.

Stopień celujący.

1. **Witkowski Stanisław.**
2. **Włosycki Adolf.**

Stopień pierwszy.

3. Jaworski Władysław.
4. Majer Eugieniusz.
5. Czarny Józef.
6. Buda Wincenty.
7. Parcza Wojciech.
8. Kegel Józef.
9. Sołtys Karol.
10. Aleksandrowicz Teodor.
11. Migdałek Julian.
12 Żyła Józef.
13. Masgaj Stefan.
14. Gałuszka Wojciech.
15. Słodyczka Stanisław.
16. Prezentkiewicz Franciszek.
17. Godłowski Aleksander.
18. Dziama Ferdynand.
19. Płaza Antoni.
20. Rychlik Tadeusz.
21. Lang Otokar.
22. Zembaty Władysław.
23. Dąbrowski Szymon.
24. Kądzioła Melchior.
35. Jończy Józef.
26. Kalec Maksymilian.
27. Loria August.

4-ch uczniów otrzymało stopień drugi. Do poprawki przeznaczono 9-ciu uczniów.

IV. Klasa.

Stopień celujący.

1. Krygowski Stanisław.
2. Jąkała Wawrzyniec.
3. Gabryl Franciszek.

Stopień pierwszy.

4. Zduń Jan Kanty.
5. Bala Władysław.
6. Stanek Aleksander.
7. Kubik Piotr.
8. Oleksy Ludwik.
9. Sypowski Antoni.
10. Panczakiewicz Michał.
11. Karpiński Józef.
12. Rozak Franciszek.
13. Pindel Antoni.
14. Czyżewski Stanisław.
15. Dydusiak Franciszek.
16. Polony Tadeusz.
17. Kotlarczyk Władysław.
18. Zapałowicz Stefan.
19. Zając Aleksander.
20. Kurzyniec Wojciech.
21. Jabłoński Józef.
22. Brzeźniak Michał.
23. Chilewski Włodzimierz.
24. Roman Michał.
25. Prezentkiewicz Karol.
26. Prezentkiewicz Juliusz.
27. Wetscherek Gustaw.

Jeden uczeń otrzymał stopień trzeci. Do poprawki przeznaczono 5-ciu uczniów.

V. Klasa.

Stopień celujący.

1. Majer Józef.
2. Kosibowicz Józef.
3. Ryłko Paweł.
4. Horobski Ignacy.

Stopień pierwszy.

5. Boba Jan.
6. Caputa Józef.
7. Loria Aleksander.
8. Trammer Abracham.
9. Schanzer Michał.
10. Gwoździewicz Jan.
11. Zaehariasiewicz Stanisław.
12. Gałgan Piotr.
13. Syc Władysław.
14. Mikolaszek Jan.

Jeden uczeń otrzymał stopień trzeci. Do poprawki przeznaczono 3-ch uczniów.

VI Klasa.

Stopień celujący.

1. Szurek Stanisław.
2. Nikliborc Jan.

Stopień pierwszy.

3. Latkowski Juliusz.
4. Alberti Franciszek.
5. Hałatek Julian.
6. Raber Maurycy.
7. Gołda Jan.
8. Tyran Wincenty.
9. Florczak Józef.
10. Olszewski Józef.

2-ch uczniów otrzymało stopień drugi. Do poprawki przeznaczono 4-ch uczniów.

VII. Klasa.

Stopień celujący.

1. Kaczorowski Walenty.
2. Foerster Dawid.

Stopień pierwszy.

3. Mrugacz Józef.
4. Aleksandrowicz Juliusz.
5. Ptaś Józef.
6. Cap Jan.
7. Słapa Piotr.
8. Schanzer Antschel
9. Nikiel Wojciech.
10. Wetscherek Karol.

1-en uczeń orrzymał stopień drugi.

VIII Klasa.

Stopień pierwszy.

1. Ruciński Włodzimierz.
2. Masgaj Mieczysław.
3. Gołba Franciszek.
4. Hruby Józef.

5. Holik Jan.
9. Michalak Józef.
7. Chorobski Stanisław.
8. Babiński Aleksander.
9. Rychlik Aleksander.
10. Mydlarski Władysław.
11. Mynarski Franciszek.
12. Bartunek Jan.
13. Kałuża Franciszek.
14. Dańkowski Józef.
15. Rosner Franciszek.
16. Bobrzyński Kazimierz.

VIII.

Wynik egzaminu dojrzałości.

Do egzaminu ustnego zgłosiło się 16 uczniów publicznych. Świadectwo dojrzałości otrzymało 8 uczniów:

1. Ruciński Włodzimierz.
2. Masgaj Mieczysław.
3. Gołba Franciszek.
4. Hruby Józef.
4. Chorobski Stanisław.
6. Babiński Aleksander.
7. Mydlarski Władysław.
8. Michalak Józef.

Pięciu pozwolono poprawić egzamin po feryach z jednego przedmiotu. Trzech na rok reprobowano.

Z pomiędzy tych abituryentów chce się udać:

na medycynę	1
na prawo	5
na wydział filozoficzny	1
na teologię	9
Razem .	16

UWAGA.

Wpisy uczniów do tutejszego gimnazyum na rok szkolny 1883, który się rozpocznie dnia 1 września 1882 odbędą się dnia 29 30 i 31 sierpnia. Późniejsze zgłoszenie się do zapisu znajdzie uwzględnienie tylko w razie wykazania ważnych powodów.

Żaden uczeń nie może być przyjętym do zakładu, jeżeli do zapisu nie przybędzie z ojcem lub matką, albo opiekunem; w ważnych przeszkodach należy wnieść do dyrekcyi gimnazyalnej pisemną prośbę o przyjęcie dotyczącego ucznia.

Ci uczniowie, którzy nowo do zakładu wstąpić zechcą, wykazać się mają świadectwem szkolném poprzedniego zakładu i metryką chrztu, względnie świadectwem urodzenia; nadto złożyć mają wpisowe w kwocie 1 złr. 10 ct. w. a.

Na pomnożenie środków naukowych zakładu, obowiązanym jest każdy uczeń złożyć przy wpisie 1 złr. w. a.

Podług przepisów szkolnych uczniom gimnazyalnym wolno tylko tam mieszkać, gdzie pozwoli dyrekcya gimnazyalna, z nią przeto zechcą się rodzice i opiekunowie porozumieć, aby synów swoich lub pupilów, nie umieścili w miejcu takiém, które należy do zakazanych.

Rodzice lub opiekunowie oświadczyć winni dyrekcyi przy wpisie, w jakich przedmiotach nadobowiązkowych ich synowie lub pupile mają pobierać naukę; uczniowi bowiem, który taką naukę rozpocznie, nie będzie jéj wolno przerwać przed końcem roku szkolnego bez wiedzy rodziców lub opiekunów i bez pozwolenia dyrekcyi.

Bliższych wiadomości o postępie w naukach i zachowaniu uczniów udzielać będzie stronom interesowanym dyrekcya i grono nauczycieli w niedzielę w zakładzie od godziny 9—10.

Uczniowie, którzy w obu półroczach poprzedniego roku szkolnego otrzymali stopień trzeci, tudzież uczniowie tacy, którzy jako niedobrowolni repetenci otrzymali stopień drugi lub trzeci, uważani są za eksskludowanych t. j. nie mogą nadal uczęszczać do tutejszego zakładu w myśl rozporządzenia wysokiego Ministeryum z dnia 20-go lutego 1881 l. 2597 i rozporządzenia wysokiego Prezydyum Rady szkolnéj krajowéj z dnia 13 czerwca 1882 l. 1420.

Na egzamina poprawcze przeznacza się dla uczniów w Wadowicach zamieszkałych, dzień 26 sierpnia, dla innych 27, 28 i 29 sierpnia.

Egzamina wstępne odbędą się 1 2 i 4 września.